

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2014

Jitka Ziegenfussová

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2012 – 2014

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Jitka Ziegenfussová

**Environmentální výchova a práce s přírodními materiály
v mateřské škole**

Praha 2014

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Lenka Petelíková

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER PART-TIME STUDIES

2012 – 2014

MASTER THESIS

Jitka Ziegenfussová

**Environmental Education and Work with Natural Materials
in Pre-school**

Prague 2014

The Master Thesis Work Supervisor: PhDr. Lenka Petelíková

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jitka Ziegenfussová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí diplomové práce PhDr. Lence Petelíkové, za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

Tato práce se věnuje environmentální výchově dětí v předškolním věku. Vztah k životnímu prostředí a jeho ochraně, ke svému vlastnímu zdraví a k přírodním krásám, které děti mohou spatřovat na vycházkách v přírodě nebo objevovat prostřednictvím vlastní tvorby s přírodními materiály, je zde prvořadý. Děti vnímají přírodu všemi smysly. Tato práce si všímá školní zralosti a připravenosti právě pohledem environmentální výchovy a práce s přírodninami. V teoretické části se autorka věnuje environmentální výchově z pohledu aktuální tvorby našich i zahraničních autorů. Zaměřuje se na vliv přírodních materiálů na rozvoj hrubé motoriky, jemné motoriky a grafomotoriky. Autorka dále představuje uvolňovací cviky, kterými děti prostřednictvím keramické hmoty trénují jemnou motoriku.

V praktické části se autorka zaměřuje na vývojový posun dětí v průběhu jednoho školního roku. Děti tvoří výtvarné výrobky z přírodních materiálů, například z šišek, jeřabin, dřevěných hoblin, ořechových skořápek a zejména z keramické hlíny. Rozsáhlá fotodokumentace ilustruje příklady těchto činností.

Výzkumná část je věnována kvalitativnímu výzkumu, v první řadě jde o analýzu keramických misek tvořených v říjnu 2012 a následně v květnu 2013. Další výzkumná etapa analyzuje rozhovory s dětmi. Autorka pobývá s dětmi často venku a v červnu 2013 také na škole v přírodě na Šumavě. Po návratu se dotazuje dětí pomocí sestavených otázek na jejich ekologické povědomí. Výsledky svého šetření následně porovnává s výsledky hodnocení, které obsahují školní dokumenty MŠ Štěpničná, kde se výzkum prováděl. Autorka odpovídá na položené výzkumné otázky z oblasti environmentální výchovy, která hraje významnou úlohu právě v předškolním věku, kdy se u dětí vytvářejí správné životní postoje.

Klíčová slova

Environmentální výchova, grafomotorika, hodnocení, hrubá motorika, jemná motorika, keramická hmota, kvalitativní výzkum, přírodní materiály, školní zralost a připravenost

Annotation

This paper is devoted to the environmental education of pre-school children. The relationship with the environment and its protection, one's health, natural beauties which can be seen during walks in the nature or explored through creation with natural materials, is crucial. The children perceive nature with all their senses. This dissertation is focusing on the connection between work with natural materials, environmental education and school maturity. The author dedicates the theoretical part to the environmental education from a point of view of recent local and foreign authors. She is concentrating on the influence of the natural products on the gross motor skills, fine motor skills and graphomotorics. The author is presenting relaxing exercises that help children develop their fine motor skills through activities with clay.

In the practical part of this dissertation the author focuses on the progress of children's development within one school year. Children make arts and crafts using natural products, for example pines, rowanberries, wood shavings, nutshells and clay above all. Extensive photographic documentation illustrates examples of these activities.

The research section is dedicated to a qualitative research. It mainly analyses clay bowls created by children first in October 2012 and then in May 2013. Another research stage examines interviews with children. The author is often spending time with children outside including a week at an outdoor school in Šumava. After returning, the author is asking the children about their environmental awareness. The results from these interviews are then compared to the school documents from MŠ Štěpničná, where the research was conducted. The author is answering the research questions about environmental education, which is especially important in the preschool age because the attitude to live is being formed.

Key words

Clay, environmental education, evaluation, fine motor skills, graphomotorics, gross motor skills, products, qualitative research, school maturity

OBSAH

ÚVOD	11
TEORETICKÁ ČÁST	12
1 VÝVOJ ZÁKLADNÍCH SCHOPNOSTÍ A DOVEDNOSTÍ	12
1.1 Schopnosti a dovednosti dětí v předškolním věku	12
1.2 Dítě na konci předškolního období.....	13
1.3 Vývoj dítěte.....	14
1.4 Školní zralost a připravenost.....	15
1.4.1 Desatero pro rodiče dětí předškolního věku.....	16
1.4.2 Znalosti v rámci environmentální výchovy.....	16
1.5 Školní hodnotící dokumenty.....	17
2 METODY KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	17
2.1 Pozorování	18
2.2 Metoda analýzy výsledků činnosti.....	19
2.3 Rozhovor	19
3 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA	19
3.1 Environmentální výchova v předškolním věku	20
3.2.1 Plynulé učení.....	23
3.2.2 Environmentální zdraví	24
3.3 Škola v přírodě	25
3.4 Aktivity pro zelenou Zemi.....	25
3.4.2 Konstruktivní základ ekologického vzdělávání	26
4 GRAFOMOTORIKA	27
4.1 Hrubá a jemná motorika, grafomotorika	27
4.2 Náprava grafomotorických obtíží	29
4.3 Přírodní materiály a grafomotorika	30
5 TVORBA S KERAMICKOU HMOTOU V MŠ	30
5.1 Ergoterapeutický prostředek	31

5.2	Trénink uvolňování	32
5.3	Metodické postupy keramických výrobků.....	34
5.3.1	Keramika – metodický postup výroby rybičky.....	34
5.3.2	Keramika – metodický postup výroby myšky	34
5.3.3	Keramika – metodický postup výroby panáčka	35
6	PROPOJENÍ ČINNOSTÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE	36
6.1	Výchovy v mateřské škole	36
6.2	Další příklady propojení činností	38
	PRAKTICKÁ ČÁST	41
7	CÍL VÝZKUMU	41
7.1	Výzkumné otázky	42
8	DÍLČÍ CÍLE.....	42
8.1	Specifikace znalostí dětí z environmentální oblasti	42
8.2	Specifikace přírodních materiálů.....	43
8.3	Specifikace žádoucích pracovních postojů	43
9	METODY VÝZKUMU.....	43
9.1	Doba realizace.....	44
9.2	Místo realizace	44
9.3	Způsob realizace	44
9.4	Etapy realizace	44
9.4.1	První výzkumná etapa – vstupní rozhovor	44
9.4.2	Druhá výzkumná etapa – analýza výsledků pracovních činností dětí.....	45
9.4.3	Třetí etapa – druhý srovnávací rozhovor.....	46
9.4.4	Čtvrtá etapa – Porovnání výsledků se školními dokumenty	46
10	VÝZKUMNÁ ČÁST.....	48
10.1	Analýza výrobků dětí – keramická miska	48
10.1.1	Posouzení zájmu při tvorbě	48
10.1.2	Grafické znázornění zájmu dětí při tvorbě.....	49

10.1.3	Komentář ke zjištěným hodnotám.....	52
10.1.4	Posouzení tvaru misky.....	52
10.1.5	Grafické znázornění tvaru misky.....	53
10.1.6	Komentář ke zjištěným hodnotám.....	56
10.1.7	Posouzení zdobení a detailů.....	56
10.1.8	Komentář ke zjištěným hodnotám.....	60
10.2	Rozhovor a zaznamenání ekologického povědomí dětí	60
10.2.1	Škola v přírodě	60
10.2.2	Výsledky otázek kladené dětem po návratu ze ŠVP	61
10.2.3	Škála hodnocení.....	64
10.2.4	Grafické znázornění povědomí o ekologii	65
10.2.5	Komentář ke zjištěným hodnotám.....	68
10.3	Hodnocení dětí z pedagogické dokumentace v oblasti environmentální výchovy	68
10.3.1	Škály hodnocení z pedagogické dokumentace	68
10.3.2	Grafické znázornění hodnocení z pedagogické dokumentace	69
10.3.3	Komentář ke zjištěným hodnotám.....	70
10.3.4	Komentář ke zjištěným hodnotám:.....	72
10.3.5	Hodnoty všech pozorování	72
10.3.6	Komentář ke zjištěným hodnotám.....	73
11	ZJIŠTĚNÍ.....	73
	ZÁVĚR.....	77
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	79
	SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	82
	SEZNAM GRAFŮ	83
	SEZNAM TABULEK.....	83
	SEZNAM PŘÍLOH.....	85

ÚVOD

Environmentální výchova pomáhá dětem nacházet smysl života. V mateřské škole si děti vytvářejí správné návyky v různých oblastech života. Patří mezi ně i pravidelný pobyt venku. Všechny složky výchovy a vzdělávání mohou být vhodně propojeny právě v souvislosti s environmentální výchovou. Děti se učí vztahu k přírodě a k její ochraně. Začínáme-li s environmentální výchovou dětí již v předškolním období, máme možnost využít jejich přirozenou zvědavost k vybudování opravdového vztahu k našemu přírodnímu prostředí a ochraně tohoto pokladu.

Pravidelný pohyb dětí v přírodě přirozeně prospívá hrubé motorice již při samotné chůzi.

Děti si při pozorování bezprostředního okolí školy a domova mohou všimnout zeleně, ptactva i drobného zvířectva. Vnímají všemi smysly zvuky, barvy, vůně, chuť, mohou se dotýkat přírodnin. Při pobytu venku mohou sbírat drobné plody a přírodní materiály, které později využijí při výtvarné a pracovní činnosti. Hrají si s pískem, kamínky, hlínou a všechny tyto přírodní materiály jim pomáhají tříbit jemnou motoriku.

V teoretické části je rozebírán vývoj dětí v předškolním období a je zde uvedeno množství nových nebo již naopak pozapomenutých námětů na aktivity s přírodninami od současných našich a zahraničních autorů.

Tato práce má za cíl popsat a vyzdvihnout tvorbu dětí s přírodními materiály, která spontánně zlepšuje koordinaci svalů ruky, jemnou motoriku a následně i grafomotoriku. Popisujeme autorčiny zkušenosti z mateřské školy, kde probíhá pravidelně environmentální výchova. Pracuje se tu s keramickou hmotou jako prostředkem pro uvolňovací cviky ruky před grafomotorickými cvičeními. Autorka uvádí metodický postup výroby tří výrobků z keramické hlíny a přikládá rozsáhlou fotodokumentaci činností dětí.

Výzkumná část diplomové práce zaměřená na kvalitativní výzkum bude prostřednictvím hodnotících škál posuzovat konkrétní výrobky dětí – keramické misky a porovnávat zručnost dětí v říjnu po nástupu do mateřské školy a v květnu před koncem školního roku. Dále bude ke konci školního roku analyzovat růst ekologického povědomí dětí. Tyto analýzy zaměřené na kvalitativní výzkum budou následně porovnány s výsledky hodnocení v rámci školní dokumentace.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝVOJ ZÁKLADNÍCH SCHOPNOSTÍ A DOVEDNOSTÍ

Předškolní období je v užším slova smyslu podle Langmeiera a Krejčířové věk mateřské školy. Rodinná výchova zůstává základem a mateřská škola účinně napomáhá dalšímu rozvoji dítěte.

1.1 Schopnosti a dovednosti dětí v předškolním věku

Langmeier a Krejčířová míní, že tříleté dítě chodí i běhá po rovině stejně dobře jako po nerovném terénu, zřídka padá, do schodů i ze schodů chodí bez držení. Motorický vývoj lze označit jako stálé zdokonalování, lepší koordinaci, hbitost i eleganci pohybů. Čtyřleté dítě dobře utíká a seběhne hbitě ze schodů, skáče, hopsá, leze po žebříku, seskočí z nízké lavičky, stojí déle na jedné noze, umí házet míč a rozvíjí další soběstačnost, například samostatně jí, samo se svléká i obléká. Toto vše ještě lépe zvládá ve svých pěti letech. Potřebuje jen malou pomoc při své toaletě. Umí si dobře umýt ruce a pod dohledem se může samo koupat.

Cvičí svou zručnost s pískem, s kostkami, plastelínou a zejména v kresbě se uplatní rychlý růst jeho rozumového pochopení světa.

Tříleté dítě už dobře ovládá své pohyby, napodobuje různý směr čar: vertikální, horizontální i kruhové čáry. V pátém roce je schopné napodobit čtverec a v šestém roce trojúhelník.

Dítě účinně užívá řeč a je schopno řídit své chování podle slovních pokynů. Nachází nové vztahy k dějům, které se odehrávají mimo známé rodinné prostředí, rozšiřuje se časová perspektiva. Začíná se ohlašovat v náznacích potřeba „práce“, pomáhá při jednodušších domácích pracích.

Typická paralelní – souběžná hra se teprve v předškolním věku mění ve hru společnou – asociativní, později přechází ve hru kooperativní. Nejvýznamnější pokrok lze vidět v diferenciaci mužské a ženské role. Také se výrazně projevuje soupeřivost.

Významná úloha v socializačním procesu dítěte v předškolním období připadá hře, která je rozvinutější a není omezena jen na cvičení funkcí vlastního těla. Dítě prozkoumává vlastnosti předmětů a vytváří něco nového (Langmeier, Krejčířová, 2011, s. 88 – 99).

1.2 Dítě na konci předškolního období

Podle D. Opatřilové dokáže dítě na konci předškolního období:

- správně vyslovovat, ovládat dech, tempo i intonaci řeči
- pojmenovat většinu toho, čím je obklopeno
- vyjadřovat samostatně a smysluplně myšlenky, nápady, pocity, mínění a úsudky
- ve vhodně zformulovaných větách
- vést rozhovor (naslouchat druhým, vyčkat, až druhý dokončí myšlenku, sledovat řečníka a obsah, ptát se)
- domluvit se slovy i gesty, improvizovat
- porozumět slyšenému (zachytit hlavní myšlenku příběhu, sledovat děj, zopakovat jej ve správných větách)
- formulovat otázky, odpovídat, hodnotit slovní výkony, slovně reagovat
- učit se nová slova a aktivně je používat
- naučit se z paměti krátké texty
- sledovat a vyprávět příběh, pohádku
- popsat situaci, skutečnou nebo podle obrázku
- chápat slovní vtip a humor
- sluchově rozlišovat začáteční a koncové slabiky a hlásky ve slovech
- utvořit jednoduchý rým
- poznat a vymyslet jednoduchá synonyma, homonyma a antonyma
- rozlišovat některé obrazové symboly
- sledovat očima zleva doprava
- poznat některá písmena a číslice, popř. slova
- poznat napsané své jméno
- projevovat zájem o knížky, soustředěně poslouchat četbu, hudbu, sledovat divadlo, film, užívat telefon

Opatřilová uvádí, že předškolní věk je vymežován od 3 do 6 let. Hlavní potřebou tohoto období je aktivita a sebeprosazení. V tomto období se rozvíjí pohybová obratnost, zlepšuje se úroveň pohybové koordinace. Dítě své názory prezentuje prostřednictvím hry, vyprávění a kresby (Opatřilová, 2009, s. 41, 180).

1.3 Vývoj dítěte

Looseová podotýká, že vývoj dítěte neurčují pouze jeho dědičné vlohy, ani neprobíhá stejnoměrně, pravidelně a paralelně ve všech vývojových oblastech. Základní schopnosti se mohou dále rozvíjet prostřednictvím konfrontace dítěte se sebou samým a se svým okolím. Vývojové kroky dítěte mohou probíhat velmi individuálně. Je třeba mít na paměti, že vývoj může z časového hlediska probíhat velmi rozdílně a to i u dvojčat. Rozhodující je vždy to, aby vývojové postupy probíhaly aktivně.

Z hlediska vývoje motoriky rukou dítě ve třech letech:

- používá příčný úchop s nataženým ukazováčkem
- chytá míč oběma rukama
- hází velkým míčem v určitém směru
- maluje zakulacené tvary
- přelévá z pohárku do pohárku
- skládá papír
- navléká perličky na drát

Dítě ve 3,5 letech:

- drží tužku prsty
- kreslí kruh
- staví věž z osmi kostek
- rozbaluje bonbony
- otevírá krabičku od zápalek
- svléká si oblečení

Dítě ve 4 letech:

- dovede uchopit štětec
- chytá malý míček
- stříhá nůžkami
- zapíná a rozepíná knoflíky

Dítě ve 4,5 letech:

- kreslí kříž
- skládá jednoduché obrazce ze zápalek

Dítě v 5 letech:

- chytá malé míčky s rukama nad hlavou
- navléká nit do jehly

- stříhá podél linie

Dítě v 5,5 letech:

- chytá vyhozený míč
- hází za současného pohybu těla

Dítě v 6 letech:

- kreslí se správným držením tužky
- navíjí nit na cívku
- kreslí dům, strom, slunce a podobné obrázky
- samostatně se obléká

Dítě v 6,5 letech:

- kreslí postavu asi s osmi detaily

(Looseová a kol., 2001, s. 46)

1.4 Školní zralost a připravenost

Langmeier a Krejčířová se přiklání k souhrnné definici, která vychází z Komenského:

- školní zralost je výsledkem úspěšně dovršeného vývoje celého předškolního období a předškolního dětství
- školní zralost je vyznačena přiměřenými fyzickými a psychickými dispozicemi pro požadovaný výkon ve škole a je doprovázena pocitem štěstí dítěte
- školní zralost se vyznačuje dobrým předpokladem budoucího úspěšného školního výkonu a sociálního zařazení

Zároveň výše uvedení autoři poukazují na souvislosti, pro které má být dítě připravené, zralé a způsobilé a zdůrazňují, že tam, kde je výuka plně uzpůsobena individualitě žáka, tam ztrácí otázka zralosti svůj význam (Langmeier, Krejčířová, 2011, s. 107, 116).

Při posuzování předpokladů dítěte pro vstup do školy se dnes více preferuje termín **školní připravenost**. Jedná se o aktuální stav rozvoje osobnosti dítěte ve všech oblastech. Měla by se posuzovat psychická vyspělost z hlediska rozumového, sociálního, emočního pracovního, jazykového, motorického atd., je podmíněná biologickým zráním organismu a vlivy prostředí (Kropáčková, 2012).

1.4.1 Desatero pro rodiče dětí předškolního věku

Každé dítě je individualita a je třeba mít na zřeteli, že zrání dítěte je nerovnoměrné, že každé dítě nemusí všech parametrů dosáhnout, ale může se pouze přiblížit. Následující přehled propojuje cíle rodiny a školy:

1. dítě by mělo být dostatečně fyzicky a pohybově vyspělé, vědomě ovládat své tělo, být samostatné v sebeobsluze
2. dítě by mělo být relativně citově samostatné a schopné kontrolovat a řídit své chování
3. dítě by mělo zvládat přiměřené jazykové, řečové a komunikativní dovednosti
4. dítě by mělo zvládat koordinaci ruky a oka, jemnou motoriku, pravolevou orientaci
5. dítě by mělo být schopné rozlišovat zrakové a sluchové vjemy
6. dítě by mělo zvládat jednoduché logické a myšlenkové operace a orientovat se v elementárních matematických pojmech
7. dítě by mělo mít dostatečně rozvinutou záměrnou pozornost a schopnost záměrně si zapamatovat a vědomě se učit
8. dítě by mělo být přiměřeně sociálně samostatné a zároveň sociálně vnímavé, schopné soužití s vrstevníky ve skupině
9. dítě by mělo vnímat kulturní podněty a projevovat tvořivost
10. dítě by se mělo orientovat ve svém prostředí, v okolním světě i v praktickém životě

1.4.2 Znalosti v rámci environmentální výchovy

- dítě má poznatky ze světa živé i neživé přírody, zná jména některých rostlin, stromů, zvířat a dalších živých tvorů, orientuje se v dopravních prostředcích, rozumí běžným okolnostem, dějům, jevům, situacím, s nimiž se bezprostředně setkává (např. počasí a jeho změny, proměny ročních období, látky a jejich vlastnosti, cestování, životní prostředí a jeho ochrana, nakládání s odpady)
- přiměřeným způsobem se zapojí do péče o potřebné
- má poznatky o širším prostředí, např. o naší zemi (města, hory, řeky, jazyk, kultura), o existenci jiných zemí a národů, má nahodilé a útržkovité poznatky o rozmanitosti světa, jeho řádu (světadílech, planetě Zemi, vesmíru)
- chová se přiměřeně a bezpečně ve školním i domácím prostředí i na veřejnosti (na ulici, na hřišti, v obchodě, u lékaře), uvědomuje si možná nebezpečí (odhadne nebezpečnou situaci, je opatrné, zbytečně neriskuje),

zná a dodržuje pravidla chování na silnici (dává pozor při přecházení, rozumí světelné signalizaci)

- zná faktory poškozující zdraví (kouření)
- uvědomuje si rizikové a nevhodné projevy chování, např. šikana, násilí

(Materiál pro PV, 2012)

1.5 Školní hodnotící dokumenty

V mateřské škole, kde autorka provádí výzkum, se zaznamenává vývoj dětí do interního materiálu „Hodnocení dětí v mateřské škole Štěpničná“. Tento dokument vychází z Rámcově vzdělávacího plánu a zaměřuje se na oblast biologickou, psychologickou, interpersonální, sociálně kulturní a environmentální. Pomocí čtyřstupňových škál se pozoruje, zda dítě v určitém časovém období postoupilo ve svém vývoji. Hodnotící záznamy jsou důvěrné. Děti nejsou hodnoceny formálně, vylučují se takové postupy, které by srovnávaly výkony dětí mezi sebou, ale jsou hodnoceny individuálně (Metodika pro podporu individualizace vzdělávání, 2007, s. 5).

Pro verifikaci výsledků výzkumu v této diplomové práci autorka porovnává výsledky své analýzy s hodnocením školních dokumentů mateřské školy Štěpničná v oblasti environmentální, která byla v uvedených dokumentech vyhodnocena v období listopad 2012 a červen 2013.

K formám a metodám práce v mateřské škole Štěpničná patří pozorování, záznamy o dětech – školní hodnotící dokumenty, analýza dětských prací, portfolio dětských výrobků a prací, sledování posunu ve vývoji, kontroly činností atd. (Hodnotící dokumenty MŠ Štěpničná, 2012 – 2013, RVP pro PV, 2004; Přikrylová, 2005).

2 METODY KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

Rozhodnutí, zda dítě splňuje nebo nespĺňuje výše uvedené předpoklady pro vstup do základní školy, posuzujeme metodami kvalitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum je pro posuzování školní zralosti a připravenosti ideálním postupem, který umožňuje jemnou analýzu konkrétního prostředí, kde pozorujeme menší množství jedinců pomocí hlubší analýzy.

Mezi nejvyužívanější metody kvalitativního výzkumu patří pozorování, rozhovor a analýza produktů člověka (Gavora, 2010, s. 181). *„Kvalitativní výzkum se provádí pomocí delšího a intenzivního kontaktu s terénem nebo situací jedince či skupiny jedinců. Používají se relativně málo standardizované*

metody získávání dat. Hlavním instrumentem je výzkumník sám. Typy dat zahrnují přepisy terénních poznámek z pozorování, rozhovorů, fotografie, audio a videozáznamy, deníky, osobní komentáře, poznámky, úřední dokumenty, úryvky z knih a všechno to, co nám přibližuje zkoumané objekty.“ (Hendl, 2005, s. 51,52).

Pro kvalitativní metody se nepoužívá náhodný výběr respondentů, ale výzkumník pracuje se skupinou, u které dopředu předpokládá, že je vhodná k získání potřebných dat a odpovídá danému prostředí (Gavora, 2010, s. 183). Tato diplomová práce využívá následujících metod.

2.1 Pozorování

Mezi metody, které zjišťují znalosti a dovednosti dětí, patří pozorování. Pozorování patří mezi klasické psychologické a pedagogické metody, které využívá výzkum i praxe. Pro pedagogickou praxi zejména v oblasti předškolní pedagogiky předškolního věku, je pozorování výbornou metodou, která nám pomáhá dítě poznat a získat podklady pro naše plánování a práci s jedincem i skupinou.

Odborné a kvalitní pozorování pedagoga je cesta k poznání dítěte. Máme-li s dítětem pracovat, musíme je dobře poznat a také zjistit, jak dobře jsme činnosti pro děti naplánovali a jaké pokroky dělají. Průběžné pozorování chování dětí je součástí denní práce.

Záznamy pozorování mohou být neplánované nebo plánované. Při plánovaných záznamech pozorování si předem ujasníme, co a jakou metodou chceme pozorovat a zaznamenávat. Při neplánovaném záznamu jednáme podle situace.

Nestrukturovaný záznam pozorování je zaměřen na objektivní popis toho, co vidíme a slyšíme. Je to dokumentování bez hodnocení. Vždy je důležité zapsat jméno dítěte a datum záznamu. Pomocí těchto záznamů se dozvídáme o procesu myšlení, prožívání a chování dítěte. Musíme si také ujasnit, co potřebujeme vědět a podle toho naplánovat, co budeme pozorovat (kdo a kdy bude pozorovat).

Chceme-li poznat například úroveň jemné motoriky, pozorujeme ho při malování, kreslení, modelování, práci s drobnými předměty (korálky, mozaikami, přírodninami) a také pozorujeme jeho výtvar. Pozorujeme, co dítě dělá, jakým způsobem, co při tom prožívá, co mu dělá radost, případně z čeho má strach (Gargošová, Dujková a kol., 2003, s. 83 – 85).

Úroveň jemné motoriky lze posuzovat analýzou výsledků činnosti a výrobků dětí.

2.2 Metoda analýzy výsledků činnosti

Metoda analýzy výrobků dětí je užívána hlavně ve speciální pedagogice a nezachycuje průběhovou stránku klientova případu. Zabývá se analýzou, rozbořením již hotového materiálu – dokončené práce, výtvarného výrobku. Tato metoda je současně činnostně terapeutická. Výsledky činnosti jsou zdrojem cenných poznatků o vývoji, prožívání nebo postoji. Analýza výsledku činnosti **dokresluje obraz** získaný použitím dalších diagnostických a výzkumných metod, například **pozorování nebo rozhovor** (Vítková, 2004, s. 30 – 45).

2.3 Rozhovor

„Rozhovor v kvalitativním výzkumu se liší od tradičního (kvantitativního výzkumu) několika rysy. Cílem rozhovoru je zjistit, jak osoby interpretují svět kolem sebe, jaké významy připisují důležitým událostem ve svém životě.“ (Gavora, 2010 s. 201).

Na základě rozdělení aktivity výzkumníka a zkoumané osoby během rozhovoru odlišujeme rozhovor nestrukturovaný a polostrukturovaný. Na rozdíl od prvního typu, vyžaduje polostrukturovaný rozhovor intenzivnější přípravu výzkumníka. Výzkumník má dopředu připravené vhodné otázky, které během rozhovoru klade, nadržuje se jich však pevně a směr rozhovoru přizpůsobuje situaci a reakcím zkoumané osoby. Během rozhovoru musí výzkumník porozumět nejen verbálnímu vyjádření respondenta, ale i skrytým a naznačovaným významům (Gavora, 2010, s. 201 – 203).

Pomocí metod kvalitativního výzkumu se autorka zaměřuje na sledování dětí při činnostech, které souvisejí s environmentální výchovou.

3 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA

Environmentální výchova využívá poznatky ekologie a zabývá se vztahem člověka k přírodě, k životnímu prostředí a péčí o něj. Jedná se o poměrně „mladé“ téma, kterému se věnuje Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, přijatý vládou v roce 2000. Tento program zaměřuje pozornost na vztahy mezi organismy a prostředím a na výchovu k udržitelnému rozvoji, což je odmítnutí konzumu a přijetí zdravého životního stylu (Leblová, 2012, s. 15, 16).

Environmentální výchova se začala rozvíjet od 70. let 20. století v Severní Americe a v západní Evropě, základní definice byla přijata v roce 1977 na konferenci v Tbilisi (Činčera, 2007).

Bylo pojmenováno, že u malých dětí je nejdůležitější rozvíjet vztah k přírodě a přesně toto si klade za cíl autorka této diplomové práce.

Každá mateřská škola pracuje se Školním vzdělávacím plánem pro předškolní vzdělávání, který vychází z Rámcového vzdělávacího plánu.

V rámci environmentálních cílů má mateřská škola za úkol posílit v dětech vědomí jedinečnosti každého života, neubližovat si navzájem, chránit zvířata i přírodu a zvýšit povědomí o udržitelném rozvoji a ekologii. V hodnotových cílech si děti osvojují základy, na nichž je založena naše společnost. Učí se toleranci, soudržnosti, spolupráci a vzájemné pomoci. Rozvíjí se u nich pocit sounáležitosti s lidmi, společností a přírodou, učí se zachytit a vyjádřit své pocity a prožitky, upevňují si znalosti o živé a neživé přírodě, ostatním světě a jejich spojitostech. Chápu, že změny způsobené lidskou činností mohou prostředí nejen ochránit a zlepšovat, ale také poškozovat a ničit. Děti jsou poučovány o možných nebezpečných vlivech na životní prostředí a o způsobech, jak se chránit, jsou jim umožňovány činnosti nejrůznějšího zaměření vyžadující a též umožňující samostatné vystupování, vyjadřování, obohacování vlastních názorů, rozhodování a sebehodnocení. Jednou z nejdůležitějších hodnot je vztah k přírodě (Školní vzdělávací program MŠ Štěpničná, 2011, RVP, 2004).

3.1 Environmentální výchova v předškolním věku

Eliška Leblová míní, že předškolní a mladší školní věk jsou pro vytvoření vztahu k přírodě nejdůležitější. Přirozený styk s přírodou v raném věku a přímé pozorování přírody jsou jedinečné. Vycházíme ze současnosti a z důvěrné znalosti, která je založena na vnímání všemi smysly. Děti v předškolním věku mají velký smysl pro empatii a nemají ještě vytvořen smysl pro žebříček hodnot, a tak jsou vnímavé a snadno se nadchnou pro dobrou věc. Mají tak šanci najít si správný postoj k přírodě (Leblová, 2012, s. 19).

„Ekologická výchova by měla u dětí vytvářet základní hygienické a sociálně kulturní dovednosti a návyky ve vztahu k životnímu prostředí, probouzet citový vztah k přírodě, k výtvorům lidské práce i k lidem samotným a poskytnout

základní poznatky o správném a nesprávném vztahu a chování člověka k životnímu prostředí.“ (Ekocentrum Paleta, 2002, s. 5).

Kateřina Jančaříková uvádí, že environmentální aktivity mohou probíhat v pěti oblastech, které obsahuje Rámcový vzdělávací program:

- Dítě a jeho tělo
- Dítě a jeho psychika
- Dítě a ten druhý
- Dítě a společnost
- Dítě a svět

Environmentální výchova je spolu s udržitelným rozvojem odezvou na vzrůstající počet lidí žijících na jednom místě. Je to výchova, která se snaží naučit lidi žít za změněných podmínek jinak. Pod tlakem růstu lidské populace musíme zavádět a následně dodržovat pravidla pro život. Prostředí, ve kterém probíhá výchova, by mělo být dostatečně podnětné a bezpečné a mělo by umožňovat co nejsvobodnější a nejsamostatnější pohyb dětí.

Pro realizaci environmentálních činností je důležité, v jakém prostředí jsou prováděny. Nejvhodnější je prostředí venkovní. Pro děti v předškolním věku je ideální školní zahrada, jejíž důležitou součástí jsou dřeviny a rostliny. Kromě zahrady by měly děti navštěvovat i další ekosystémy, jako je louka, les, pole, rybník, hory nebo jeskyně. Oblečení musí za jakéhokoli počasí splňovat požadavky ochrany proti chladu a vlhku (Jančaříková, 2010, s. 10 – 30).

3.2 Vnímání přírody všemi smysly

Při environmentální výchově vnímáme přírodu všemi smysly, právě procvičování smyslů je pro předškolní věk charakteristické. Manipulujeme a experimentujeme s různými materiály. Fellnerová představuje metody tohoto procvičování smyslů:

- 1) Hmatová krabice, ve které máme k dispozici 5 předmětů z přírody a 5 lidských výrobků a děti po hmatu určují, o jaký jde předmět. Dětem klademe otázky: „to, co držíš je hladké, drsné chladné, malé, špičaté“ apod.
- 2) Čichové dózičky – najdeme je již mezi smyslovým materiálem Marie Montessori. Lze shromáždit malé krabičky, například od filmů a vždy do dvou dáme stejný obsah. Vhodné jsou přírodní charakteristické vůně jako skořice, máta, levandule, vanilka, citronová kůra nebo kůra z mandarinky. Děti hledají vždy stejné vůně. Pro kontrolu jsou identické dózičky označeny stejnou barvou.

- 3) Zvukové krabičky – podobně jako u čichových dóziček naplníme dvě stejné dózičky podobným materiálem. Může to být hrách, kamínky, písek, dřevěné korálky, kovové matky atd. Děti krabičkami třesou a hledají dva stejné zvuky.
- 4) Procvičování chuti – budou připraveny čtyři hrnečky s vodou. V jednom hrnku vodu osladíme cukrem, ve druhém vodu osolíme, do dalšího kápneme citron a do posledního přidáme hořký bylinný čaj. Děti lžičkou nabírají tekutinu a určují její chuť. Obdobou je ochutnávání bylinných čajů nebo poznávání ovoce.
- 5) Procvičování zraku – hledání rozdílu mezi dvěma obrázky, dokreslování druhé poloviny obrázku, skládání celku z několika částí, určování barev apod.

Další oblast, která dává dětem jedinečnou příležitost poznávat na základě vlastní zkušenosti, je experiment. Patří sem sázení semínek, klíčení hrášku, otevírání zavřené šišky v teple apod. Děti nadšeně poslouchají příběhy o přírodě. Příběhy zvolené k environmentální výchově by měly přinést naději a touhu po proměně k lepšímu. K environmentální výchově patří také práce s vhodnou knihou. Děti se rády účastní exkurzí a výletů (Fellnerová, 2013).

Také Reinhard Witt se soustřeďuje na vnímání přírody všemi smysly a vypracoval šest cvičení meditativního a uklidňujícího charakteru, která přinášejí uvolnění a umožňují pocitové přiblížení se k přírodě. Používají se všechny smysly, tedy sluch, čich, chuť, hmat i zrak:

- Můj strom: děti poznávají se zavázanýma očima podle hmatu kůru stromu.
- Hlasy přírody: nasloucháme např. v lese, na mezi, na lukách, u jezer.
- Okno Země: na vhodném suchém místě se děti položí na záda, vzájemně se přikryjí listy a pozorují oblohu, všichni se zklidní a po čase zavřou oči.
- Místa síly: nejpůsobivější je např. východ nebo západ slunce, cvičení je vhodné pro starší. Lze se pokusit o hledání míst, v nichž je koncentrována síla a energie.
- Tichý pozorovatel: účastníci hledají místo, kde se cítí dobře, tiše se posadí a pozorují život přírody.
- Sám v noci: toto cvičení vyžaduje dobrou psychologickou přípravu. I menší děti musí překonat strach ze tmy. Menší děti při tomto cvičení nezůstávají samy, ale zůstáváme společně, případně podnikneme krátké noční

putování (Witt, 1996, s. 5 – 10). Řadu dalších námětů jak zapojit hravou formou své smysly uvádí také Cornell a dále Born–Selly.

3.2.1 Plynulé učení

Cornell vyzdvihuje přirozené kroky k vnímání přírody, nazývá je **plynulé učení**, kdy v první fázi probouzíme v dítěti **nadšení**, zájem a bdělost prostřednictvím řady zábavných her. V druhé fázi zaměřujeme **pozornost** a přecházíme od nadšení k tichému soustředění. Takto zaměřená pozornost umožňuje vnímat přírodu přímo, bez rušivých podnětů a nastává třetí fáze **přímého prožitku**. Příroda je vždy inspirativní, učitelka může prohloubit inspiraci dětí vyprávěním o přírodě nebo jim vypráví příběhy ze života velkých přírodovědců a ochránců přírody. Děti se zapojují vlastními postřehy a tak ve čtvrté fázi – **sdílení inspirace** – si děti upevňují a lépe chápou i vlastní prožitky.

Děti ochotněji naslouchají debatám o přírodovědných tématech a ekologii, pokud jsou ve vnímavém a inspirativním rozpoložení.

Autor míní, že děti lze zaujmout následujícími hrami: „Hádej, kdo jsem“, kdy se dávají dětem informace, kde zvíře žije, co jí, čím je případně užitečné a děti hádají, o jaké zvíře se jedná. Hra „Přírodní děje“ zaujme děti zapojením dramatické složky, neboť děti předvádějí například koloběh vody. Nejdříve předvádějí kapání vody z oblohy, pak stékání vody v pramínky, její proměnu v řeku a moře a odpařování vodních par. Hra „Postavte strom“ učí představám o stavbě stromu. Děti mají rozdělené role, kdy představují kořeny, kmen nebo větve. Hra „Kdo tu bydlí“ vzbuzuje fantazii a zájem předváděním lesa, mořského pobřeží, louky či pouště. „Hra zvuková mapa“ zapojuje sluch posloucháním větru v korunách stromů, bubnování datlího zobáku, trylkování ptáků, houkání sovy, bzukotu hmyzu, zurčení potůčku, hukotu vodopádu, šumění lesa, apod. „Hra stezka v divočině“ navodí hru na indiány, kteří se od přírody pozorným nasloucháním mohou dozvědět mnoho nového o životě i sobě samém. Hra „Procházka naboso“ umožní zaměřit pozornost, ztišit se a vnímat jednotlivé kroky. „Hra stezka poznání“ učí pozorovat v přírodě předem popsané objekty, které na stezce uvidí. Mohou to být výrazné balvany, skály, neobvyklé stromy nebo krásné výhledy do přírody. Děti lze zaujmout řízenou imaginací, kdy předkládáme náměty k představám, například obraz stromu, květiny, ptáka nebo hory. Pro zesílení účinku imaginace je dobré na podkreslení atmosféry pouštět vhodnou hudbu. Hra „Fotoaparát“ snadno a přirozeně ztiší rušivé myšlenky a neklid. Děti si rozdělí role na fotografa a

fotoaparát, kdy úlohou fotografa je dovést kamaráda se zavázanýma očima – fotoaparát – na krásná nebo zajímavá místa a tam zaměřit objektiv fotoaparátu – pozornost.

Děti mohou v přírodě meditovat. Najdou si tiché místo a naslouchají zvukům okolo sebe, tichu. Uvedené příklady jsou příkladem tvořivé a pestré ekologické výchovy dětí. Autor vyzdvihuje osobní příklad učitele, který svým nadšením, radostí a láskou k přírodě dokáže probudit tyto postoje i v druhých (Cornell, 2012, s. 15 – 110).

3.2.2 Environmentální zdraví

Tělesná výchova ve volné přírodě je nezastupitelná.

Zeleň je nutno udržovat a rozšiřovat zejména ve městech, neboť nám nejen zkrášluje životní prostředí, člení prostor, ale zejména ozdravuje životní prostředí. Zeleň zvlhčuje a ochlazuje vzduch, vyrovnává mimořádné teploty, odvodňuje zamokřené plochy, chrání půdu před erozí, snižuje prašnost, tlumí hluk a zmírňuje nepříznivé účinky holých stěn panelových domů, živičných a betonových ploch.

Nový pojem „environmentální zdraví“ vyjadřuje souhrn všech aspektů zdraví, které jsou ovlivněny životním prostředím. Jedná se o patologické fyzikální, chemické a biologické vlivy a jejich účinky na zdraví a pohodu. Jsou dány urbanistickým rozvojem, celkovým přístupem ke krajině a vlivem velkoplošných systémů, jako je doprava. Lidé ovlivnili prostředí čerpáním obnovitelných i neobnovitelných zdrojů, produkcí odpadů, růstem populace a moderní technologií. Svoji roli sehrávají také povětrnostní, geologické, biologické a subjektivní podmínky způsobené lidskými činnostmi. K determinantům zdravotního stavu patří způsob života, životní prostředí a zdravotní péče, které jsou předmětem naší výchovy (Středisko projektu PHARE VŠB, 1996, s. 62, 63). J. Machová uvádí, že pro zachování a upevňování zdraví je nezbytným a nejpřirozenějším právě aktivní pohyb. V očekávaných výstupech Rámcového vzdělávání je požadavek o zachování správného držení těla na prvním místě. (Machová, 2009, s. 87). Zdraví dětí upevňujeme pravidelným cvičením včetně plavání a saunování, a v neposlední řadě výjezdy městských dětí do škol v přírodě (příloha L, s. XLVII, a S, s. LIV).

3.3 Škola v přírodě

Škola v přírodě zajišťuje zotavovací pobyty dětí a žáků ve zdravotně příznivém prostředí bez přerušování vzdělávání, uskutečňuje se podle § 117 písmene 3) zákona č. 561/2004 (KHSK, 2014). Děti se na škole v přírodě naučí mnoho nového, co by jim život ve velkoměstě neposkytl. Podle Zouharové se děti učí přímo v přírodě od ústřední postavy „Matky Přírody“ o ročních obdobích, rostlinách a zvířatech nebo o tradicích. Dozvědí se, že včely opylují květy, že se na jaře líhnou ptáčata.

V přírodě lze soustředit pozornost na zvuky, šelesty, zpěv ptáků, vrzání cvrčků a další zajímavé ruchy, které se naučí rozlišovat. Poučí se o tom, že při pobytu v přírodě se nekřičí, aby se neplašila zvířata a ptactvo.

V přírodě lze hrát velké množství her, a to i v zimních měsících. V zimě mohou děti pozorovat stopy zvířat a ptáků ve sněhu a určovat, komu které patří. Ze sněhu děti tvoří koule, přirozeně zapojují celé tělo, formují v dlani menší koule a při házení na cíl trénují hrubou motoriku (příloha L, s. XLVII), (Zouharová, 2012, s. 19 – 42).

Program školy v přírodě se může inspirovat poutavými ekologickými výukovými pořady a programy, které dětem nabízejí ekocentra (Ekologické výukové programy, 2012)

3.4 Aktivity pro zelenou Zemi

Autorka Born–Selly zpracovává aktivity pro děti ve věku od 3 do 8 let. Přední odbornice na environmentální problematiku v USA míní, že vzdělání v oblasti životního prostředí je prvořadé, chceme-li naši přírodu ochránit pro další generace. Děti se učí být „pastýři na své Zemi“ (Born–Selly, 2012, s. 2 – 20).

Velký význam je přikládán obnovitelným zdrojům a heslu: POUŽIJ – ZNOVU VYUŽIJ – TŘÍĎ ODPAD.

3.4.1 Environmentální stopa

Environmentální stopa vyjadřuje objem zdrojů potřebných pro jedince. Pevně se pojí s nákupem potřebných věcí, jejich hospodárným využitím a následným vytříděním odpadu.

Autorka se věnuje kvalitě jídla, které by mělo být pestré a mělo by vyváženě obsahovat všechny složky potravy. Děti jsou vedeny k šetření, mohou hrát hru „Vyber zdravé jídlo“ (příloha T, s. LV).

Velký význam je zaměřen na ochranu vod, zdrojů pitné vody a ovzduší. Děti se učí hlubokému dýchání v přírodě, relaxaci a odpočinku na čerstvém vzduchu. Sledují počasí, znají zdroje energie, učí se o tajících ledovcích, pozorují duhu, v přírodě používají kompas a orientují se podle něj. Děti se učí správné hygieně, rády tvoří mýdlové sochy, vyrábí skutečné mýdlo, pořádají bublinové závody při hře s bublifuky (Born–Selly, 2012, s. 49 – 51).

Také děti v našich školách se učí v rámci ekologické výchovy třídřit odpad a účastní se programu „Recyklohraní“. Zájem o třídření odpadu u dětí podporují programy „Tonda obal“ dostupné na internetových stránkách www.ucitele.tonda-obal.cz, kde jsou pro děti k dispozici pracovní listy, omalovánky, různé hry a náměty, kde se zábavnou formou učí o důležitosti třídření odpadu (Tonda Obal pro učitele, 2013).

3.4.2 Konstruktivní základ ekologického vzdělávání

Obecný přístup k ekologickému vzdělání dětí má **konstruktivní základ**. V praxi to znamená, že děti získají vzdělání a zkušenosti díky interakci s přírodním prostředím. Autorka doporučuje brát děti již jako miminka co nejčastěji do přírody, kde je mnoho stimulujících podnětů, například rytmické kývání větví stromů ve větru, rozličné zvuky i povrchy. Děti jsou motivovány k pokládání otázek, pozorování a přirozené zvědavosti.

Hlavní cíle ekologické výchovy pro předškolní období a období mladšího školního věku vidí americká autorka ve zvyšování povědomí o přírodním světě a jeho cyklech. Bezpečný styk s přírodou upevňuje zážitky, které vedou ke krásnému vztahu k přírodě v pozdějším věku. Autorka nabádá učitele, aby hovořili o svých pocitech a vjemech, děti pak budou prožívat hlouběji vlastní zážitky. Děti si hrají na „Hon za pokladem“, hledají v přírodě schované předměty, vymýšlejí příběhy a pohádky o konkrétním stromu, u kterého stojí. V tichosti pozorují zvířata v parcích a lesích. Pokud podmínky dovolí, mohou děti chodit bosy. Inspirací mohou být následující programy.

Program „Podívej se dolů“, děti si vymezí prostor na zemi a zkoumají půdu, zeminu a podloží v přírodě lupou. Aktivita „Zastav se, dívej se a poslouchej“ podporuje rozvoj pozornosti a vnímání. Děti si mohou umazat ruce a malují obrázky hlínou. Naučí se suchou zeminu namáčet vodou a pracovat s ní. Suchou půdu lze prosívat, objevovat její částičky. Autorka uvádí, že v jedné lžičce zeminy je více organismů, než je lidí na Zemi. Čím je půda zdravější, tím více mikroorganismů obsahuje. Mnohé částičky je možno pozorovat pouze

mikroskopem. Děti si podle návodu rády dávají jména z přírodní říše, například Astra, Tulipán, Ibišek, Jaro, Léto a dávají průchod své fantazii.

Autorka doporučuje výrobu koláží, soch z hlíny, zdobení šišek, listů, kamenů a dalších přírodnin za pomoci lepidla, barev a štětců (Born–Selly, 2012, s. 20 – 48). Tyto aktivity podporují přirozeným způsobem jemnou motoriku, která je důležitá pro rozvoj grafomotoriky.

4 GRAFOMOTORIKA

Mlčáková uvádí: „*Chápejme pojem grafomotorika jako pohyb tužkou (pastelkou, perem) při kreslení nebo psaní na psací látce (např. papíru), řízený nervovým systémem. “Ve Dvořákově logopedickém slovníku pod heslem grafomotorika čteme: „Specifická motorika, koordinovaná pohybová aktivita při grafických projevech (kreslení, psaní apod.)“ (Mlčáková, 2009, s. 10).*

4.1 Hrubá a jemná motorika, grafomotorika

Dagmar Přinosilová definuje hrubou motoriku jako pohyby celého těla a velkých svalových skupin, včetně lokomoce, která zahrnuje chůzi, běh, skoky, plavání atd.

Volná bezpečná prostranství děti rády využijí k pohybu ve formě běhu, poskoků, prolézání a přelézání přirozených překážek, a tím přirozeně podporují rozvoj hrubé motoriky, která má velký význam pro uvolnění svalstva a vývoj dětí.

Jemná motorika zahrnuje pohyby malých svalových skupin, včetně oromotoriky (motorika v oblasti mluvidel, mimického svalstva), a zejména motoriku ruky. Jemná motorika souvisí s činnostmi manuálními, pracovními a sebeobslužnými, s možností rozvoje grafomotorických i kresebných dovedností. Z tohoto pohledu je jemná motorika velmi důležitým předpokladem školní úspěšnosti žáka, neboť s motorickou obratností souvisí psaní, výkon v pracovní a výtvarné výchově apod. Na úroveň motorických dovedností lze usuzovat z pouhého pozorování žáka při oblékání a při stolování (Přinosilová, 2007, s. 48).

Grafomotorika je součástí rozvoje jemné motoriky a spadá sem i práce s drobným materiálem, keramickou hmotou, modelínou, práce s papírem i veškeré kresebné techniky, včetně jednoduchých grafomotorických cviků. Grafomotorický projev vychází z motoriky celého těla, psací pohyb vychází

z kloubu ramenního, loketního a ze zápěstí. Tyto úkoly se provádí lehce, plynule se správným úchopem kresebného a psacího náčiní.

Pro zahájení úspěšného startu ve škole je třeba, aby žáci měli dostatečně hybnou a výkonnou ruku při pracovních činnostech a aby jejich úchopy předmětů byly správné. Při pochybnostech se lze obrátit na odborníka, který diagnostikuje celkovou hybnost a výkonnost ruky, provede zhodnocení ruky v ergoterapii, úchopy, pohyblivost prstů či laterality (Opatřilová, 2004, s. 18 – 40).

Pokud se grafomotorika nerozvíjí podle očekávání, je třeba pozornost zaměřit nejprve na rozvoj hrubé motoriky, dále na rozvoj motoriky jemné a teprve potom přijde na řadu grafomotorika. Při grafickém projevu se postupuje od nejjednodušších bezobsažných prvků. Je důležité nechat dítě zažít pocit úspěchu a dopřát mu dostatek času na zautomatizování grafických projevů. Správný úchop je ten pro lidskou ruku nejpřirozenější a nejefektivnější z hlediska pohybů dlaně a prstů – jedná se o úchop „špetkový“ (grafomotorika.eu, 2012).

Přinosilová soudí, že pro oblast jemné motoriky se výborně hodí výtvarný materiál jako je těsto nebo keramická hlína, různé druhy modelovacích hmot, papír, který lze skládat, řezat, vystříhovat, trhat atd. Další možností je využívání „kouzelného pytlíku“, kam vložíme předměty různých tvarů a různé velikosti. Bohatě uplatnění najdou i přírodniny jako jsou kaštiny, šípky, semena luštěnin, rýže, kamínky atd. (Přinosilová, 2007, s. 53).

Jemná motorika se neustálou činností dětí a pohybem buduje a stále zdokonaluje. Různě cílená grafomotorická cvičení jsou řízená pohybová cvičení, která se využívají k rozvoji jemné motoriky ruky a zrakové koordinace v mateřské škole a v prvním roce základní školy. Zaměřují se na uvolnění svalových skupin paže, zápěstí a ruky. Těmto cvičením by měla předcházet průpravná cvičení, uvolňovací cvičení, prstová cvičení aj.

Je vhodné používat vhodné speciální pomůcky tzv. „trojhranný program“, silnější tužku nebo speciální násadku (viz obrazová příloha J, s. XLIV).

Při grafomotorických cvičeních dbáme na používání různých psacích ploch, kdy střídáme tabule, přenosné tabulky, balící papír a postupujeme od svislých čar k vodorovným a od velkého formátu k malému. Grafomotorické cviky lze procvičovat prstem do písku nebo krupice, prstovými barvami, houbou a vodou nebo štětcem na tabuli, štětcem a barvou na papír, špejlí do modelíny, špejlí a

tuší, fixem, křídou, pastelem, pastelkou či tužkou. Při kresebném projevu je třeba sledovat správný úchop psacího náčiní a jestliže se objeví nedostatky, je nutné vést děti ke správnému procvičování. Pro dokonalé uvolnění se doporučuje zařadit nácvik krouživých pohybů pažemi při pohybových chvilkách, kdy se krouží pažemi v ramenním, loketním kloubu a v zápěstí. Před každým cvičením zapojíme motivační rozhovor, pohádku, básničku apod. Pohyby je vhodné v předškolním věku spojovat s říkadly (Mlčáková, 2009, s. 36 – 38).

4.2 Náprava grafomotorických obtíží

Pokud se v počátečním psaní vyskytnou problémy závažnějšího charakteru, lze přistoupit k nápravě grafomotorických obtíží u dětí předškolního a školního věku. Tréninkový program vedoucí k nápravě grafomotorických cvičení vypracovala Y. Heyrovská. Program obsahuje 10 lekcí, které směřují k uvolnění svalových partií účastníků se na grafickém projevu (Mlčáková, 2009, s. 37).

Grafomotorická cvičení začínáme pohybem vedeným z ramenního kloubu ve stoje na velkou svislou plochu, pak začínáme kreslit na tabuli, následně na velký formát papíru a postupně přecházíme na menší plochu (Klenková 2000, in Mlčáková, 2009, s. 36).

V roce 1941 byla poprvé použita metoda dobrého startu holandské autorky Bougnetové jako příprava pro výuku počátečního čtení a psaní. Děti prováděly nejdříve velká široká gesta, která se postupně zmenšovala až k jemným pohybům při psaní do sešitu. Jedná se o akusticko–opticko–motorickou metodu. Zraková složka se rozvíjí rozlišováním grafických vzorů, složka pohybová prováděním gest ke grafickým znakům v rytmu písně – složka akustická. Cvičení se dělí na 3 stupně:

- Pohybové cviky
- Cvičení pohybově akustická
- Cvičení pohybově–akusticko–zraková
(Jaklewitz, Bogdanowitz, 1977 in Mlčáková, s. 38)

Na úpravě české verze se od počátku 80. let podílela Jana Swierkoszová. Českou verzi tvoří 25 lekcí. Každá lekce je založena na lidové písni, melodii a slovům písně odpovídají pohybová, řečová a grafomotorická cvičení. Tato metoda může být použita jako terapie u dětí se specifickými poruchami učení (Mlčáková, 2009, s. 39).

4.3 Přírodní materiály a grafomotorika

Looseová uvádí, že písek nabízí celou šíři rozmanitých smyslových vjemů. Mokrý písek se hodí ke stavění bábovek nebo hradů. Suchý písek je vhodný, chceme-li u dítěte rozvíjet chápání obsahu a objemu. Děti ho prosívají mezi prsty, mohou do něj zahrabávat ruce, případně chodidla. Dítě může svými prsty kreslit kamarádovi na záda nebo jiné části těla různé obrazce a on určuje kolika prsty, na jakou část těla a jaké obrazce kreslí. Malovat na tělo lze prstovými antialergickými barvami.

Děti mohou používat různorodé pomůcky, jako je pěnivé mýdlo, štětce, houby, válečky, hřebeny, mohou pracovat s těstem při pečení vánočního pečiva a cukroví, vyrábět z jablek, sušeného ovoce a koření stojánek na svíčku nebo zapichováním mandlí do měkké hrušky vyrábějí „ježka“. Looseová považuje za důležité podporovat vytváření dovednosti psát ze všech možných hledisek – z hmatového, kinestetického a vestibulárního. Je potřebné založit koncepci na hře a vyvarovat se jednostranně zaměřenému tréninkovému programu. Tato koncepce by měla být zacílena na prevenci vzniku poruch dovednosti psaní (Looseová, 2001, s. 122 – 162).

Podle Mičákové rozvíjíme obratnost ruky hnětením a modelováním, navlékáním korálků, těstovin, stavbou z kostek, hrami s tiskátky, vytrháváním z papíru, pracujeme s vatou, textiliemi, lepidlem, uplatňujeme různé stavebnice, doporučují se masáže prsty od zápěstí ke konečkům, provádí se jemné poklepy a krouživé pohyby. Děti se učí mačkat papír, vytlačovat vodu z houby, procvičují citlivost prstů na materiálech rozličné drsnosti a teplotě. Lze využívat sáčky naplněné čočkou, těstovinami, kaštany aj. (Mičáková, 2009, s. 36).

5 TVORBA S KERAMICKOU HMOTOU V MŠ

Tvorba s keramickou hmotou podporuje uvolnění ruky a díky hmatové stimulaci dítě prožívá jiné pocity a představy. Děti mohou vydanou energii zhmotnit do svého výrobku.

Při práci s hlínou děti zacházejí se smyslovými kvalitami (tvar, objem, velikost) a jejich prostřednictvím symbolicky vyjadřují své zkušenosti. Děti vyjadřují prostřednictvím zásahů do plastické hlíny potřebu měnit stav věcí. Pomocí keramické hlíny lze procvičovat jemnou motoriku, viz praktická část této diplomové práce.

Prostřednictvím keramiky se dítě seznamuje s technikami a metodami, které formují jeho představivost a **učí jej trpělivosti**, neboť výrobek vzniká

postupně. Musí se dodržovat pravidla a konkrétní technologické zásady při lepení nebo tvoření dutých otvorů. Potom se výrobek suší a 2x vypaluje a nakonec ještě kompletuje, například provázky, mašličkami nebo drátky. **Vše má tedy svůj řád.**

Keramická tvorba díky své terapeutické hodnotě vytváří v dítěti vztah k práci a přírodě, dítě získává cennou zkušenost s hmotou. Této zkušenosti lze využít při vaření a pečení, při zahradničení a při dalších činnostech (Ziegenfussová, 2012, s. 57).

5.1 Ergoterapeutický prostředek

V tomto případě je keramická tvorba doporučována jako vhodná **ergoterapeutická forma pro růst a zrání předškoláků, pro jejich připravenost a pohotovost při držení různých nástrojů a pomůcek**, například válečku, tupého nožíku, očka, párátko, štětce a samotné modelovací hlíny. Budoucí žák zdokonaluje své grafomotorické projevy a jeho pohyby se stávají koordinovanějšími.

Keramickou hmotu lze využívat při učení **různých tvarů** – kruhu, čtverce, obdélníku nebo trojúhelníku. Cenná zkušenost je **v trojrozměrnosti** modelovaných výrobků. Keramický materiál poslouží k výrobě krychle (viz. příloha F, s. XXXVIII), kuliček, válců, spirál, kuželů či dalších tvarů a podporuje **geometrickou představivost**. Později mohou děti modelovat z hlíny i některá písmena.

Pro všechny výše vyjmenované hodnoty doporučujeme keramiku jako prostředek vhodný k tvorbě dětí před jejich vstupem do školy. Keramická tvorba zejména v oblasti jemné motoriky, představivosti a soustředěnosti nenásilně formuje „malého umělce“ (příloha B, C, D, E, F, s. IV – XXXIX), (Šicková–Fabrizi, 2008, s. 12 – 31, Ziegenfussová, 2012, s. 67, 68).

Keramická hmota je vhodný materiál, který může zprostředkovat dětem estetické – vizuální, ale i hmatové – haptické prožitky. Není důležitý výrobek jako takový, ale samotná tvorba dětí (proces tvorby) a jejich prožitky. Děti mohou experimentovat, otisknout své prsty, dlaně nebo různé předměty.

Řídkou hlínou (blátem – šlikrem) lze také malovat, případně házet. Malí umělci ztrácejí zábrany a cvičí jemnou motoriku hnětením, stlačováním, válením nebo koulením. Při zdobení výrobků zapojují konečky prstů, soustředí se na pečlivou práci při dokončování detailů a ozdob. Stimulují tak bříška prstů. Děti

mohou do hlíny vložit i nahromaděnou negativní energii (do hlíny lze záměrně bouchat, tlačit ji a mačkat), (Šicková–Fabrzi, 2008, Ziegenfussová, 2012).

Autorka s dětmi v průběhu roku prováděla následující uvolňovací cvičení:

5.2 Trénink uvolňování

Jedná se o uvolňovací cviky prostřednictvím měkké keramické hmoty.

Děti mají na stolečcích podložky. Každé dítě obdrží menší kousek modelovací hlíny. K dispozici mají další pracovní materiál v nádobě – spojovací materiál – blátíčko – „šlikr“. Předkládáme příklady uvolňovacích cvičení.

Příklady práce:

- Učitelka motivuje děti vyprávěním příběhu „O silákovi, který uměl skály lámat“.
- Děti hlínu hnětou, bouchají do hlíny, ukazují svou sílu.
- Učitelka motivuje děti vyprávěním příběhu „O zemi, která obíhá kolem Slunce“.
- Děti dostanou za úkol hlínu zpracovat koulením a válením v dlaních a na podložce. Tvarují kouli (viz příloha F, s. XXXVIII).
- Učitelka motivuje děti vyprávěním příběhu „O krtečkovi, který udělal v zemi tunel“.
- Děti vytvarují keramickou hmotu v dlaních do koule a prsty vytvoří – „vydlabou“ tunel.
- Učitelka motivuje děti recitací říkanky „Princeznička na bále poztrácela korále“ (Hrubín, 1978). Děti samy tvarují korále.
- Učitelka motivuje děti písničkou „Hrách a kroupy“ (lidová píseň).
- Děti modelují kuličky velikosti hrášku i kuličky úplně malé velikosti krup.
- Učitelka motivuje děti vyprávěním o mističce (má k dispozici ukázkou misky): „Byl jednou jeden domeček, v tom domečku stoleček, a na stolečku mistička (lidová říkanka).“
- Děti vytvarují v dlaních a na podložce koulením kouli, do které prsty tvoří žlábek a tvarují misku (viz. příloha F, s. XXXVII).
- Učitelka přichystá do nádoby směs vody a modelovací hlíny – šlikru. Motivuje děti vyprávěním říkanky „Bylo bláto, byla louže, pozor děti, toto klouže.“

Děti dostanou k dispozici omyvatelnou destičku a mají povoleno prsty nabírat šlikr a na destičku malovat tvary sluníčka, míče, míčku, jablíčka

(velké kruhy, menší, nejmenší). Děti se po skončení cvičení samy podílejí na úklidu a umytí destiček. Toto cvičení lze při pěkném počasí provádět venku na cestičce v zahradě školky. Zde se později uplatňují další tvary – čáry vodorovné, svislé, vlnovky, spirály, zuby – trénink grafomotoriky. V tomto případě učitelka motivuje děti jiným vhodným příběhem, básničkou, či písničkou.

- Výroba hub z keramické hlíny do košíčku ze skořápky ořechu (viz příloha F, s. XXXVII). Děti se učí u magnetické tabule o jedlých a jedovatých houbách. Učitelka přichystá přiměřený kousek hlíny a šlikr. Děti rozdělí hlínu na dvě části. Z jedné části v dlaních formují kuličku, následně placičku a vytvarují prsty klobouček houby, z druhé části vytvarují v dlaních váleček – nohu houby. Obě části houby slepí pomocí šlikru – blátíčka z hlíny. Houby vloží do košíčku.
- Otisk dlaně, prstů dětí namočených do tmavého šlikru (viz příloha F, s. XXXIX)

Do měkké modelovací hlíny děti promítnou svou energii, zlepšují jemnou motoriku a budují si jasnou představu o geometrickém tvaru kruhu – kružnice, koule – kuličky a krychle – kostky (viz příloha F, s. XXXVIII). Díky motivačním příběhům, které děti reprodukují, říkankám, které děti deklamují či písničkám, které zpívají spolu s učitelkou, se podporuje správná výslovnost dětí.

Výše uvedená cvičení byla prováděna cíleně na procvičení dlaní a prstů. Následná grafomotorická cvičení v pracovních listech pro předškolní přípravu budoucích školáků se pak dětem provádí lehčeji a jistěji.

Při grafomotorických cvičeních se dbá na správný úchop psacího a kreslicího náčiní.

Nesprávný úchop tužky: v dlaní, čtyřmi prsty, případně křečovitě nebo třemi prsty, ale křečovitě, dráповitě, kdy dítě vytáčí zápěstí. Dítě také nesmí příliš tlačit na podložku.

Správný úchop tj. třemi prsty, uvolněný tzv. špetkový úchop (Metodika pro podporu individualizace vzdělávání, 2007, s. 24). Abychom podpořili nácvik tohoto úchopu, je vhodné používat tříhranný tvar tužek a pastelek. U dětí ve věku 3 – 4 let se používají silné tužky, voskovky nebo pastelky, u 5 – 6letých dětí přecházíme na užší typ psacího a kreslicího náčiní (viz příloha J, s. XLV).

5.3 Metodické postupy keramických výrobků

Děti později pracují s hlinou jistěji a mohou vytvářet různé výrobky. Pro zájemce o keramiku je v MŠ k dispozici 1x týdně keramický kroužek. Zde se vyrábějí již složitější výrobky. Autorka vytvořila následující metodický materiál pro zájemce a pokročilejší tvůrce keramiky (příloha C, D a E).

5.3.1 Keramika – metodický postup výroby rybičky

- Dítě pracuje s certifikovanými materiály, které splňují všechny bezpečnostní podmínky, v tomto případě s červenou modelovací hlinou a na závěr se maluje engobami (speciální keramické barvy).
- Dítě pomocí válečku vyválí z přiměřeného množství hlíny „plát“, který je vysoký na výšku dětského malíčku. Při válání sleduje rovnoměrnost – nesmí tlačit ani málo, ani příliš.
- Dítě přiloží na plát šablonu rybičky a pomocí párátka obkreslí a vyřízne požadovaný tvar. Přebytečnou hlinou odebere a tvar rybičky zkontroluje.
- Dítě dle své fantazie zdobí rybičku barevnými engobami.
- Na úplný závěr přilepí pomocí „šlikru“ (zde červená hlína rozmočená ve vodě) malou kuličku z hlíny na místo oka ryby (přiměřený kousek hlíny koulí a formuje ve svých dlaních) a pomocí párátka doplní dle své fantazie další detaily, například čárky na ocas, obloučky na šupiny apod.
- Takto vyrobená rybička se odloží sušit. Po vysušení při pokojové teplotě se výrobek vypaluje v keramické peci, v tomto případě se po vypálení výrobek přetře bezbarvou glazurou a vypaluje se podruhé. Dítě pracuje, tvoří konkrétní výrobek, **trénuje jemnou motoriku** a používá různé techniky jako je hnětení, válání nebo tvarování kuličky v dlaních. Malováním štětcem trénuje správný **úchop předmětu**, pomocí párátka a šablony vyřezává požadovaný tvar a kreslí detaily rybičky. Učitelka (lektorka) cíleně motivuje dítě před zahájením vlastní tvorby zpěvem písničky „Rybička maličká“, jednotlivé postupy včetně vzoru ukazuje a dítě vede k používání správné technologie a dbá na bezpečnost při práci (příloha C, s. XXXIII).

5.3.2 Keramika – metodický postup výroby myšky

- Dítě pracuje s certifikovanými materiály, které splňují všechny bezpečnostní podmínky, v tomto případě se světlou modelovací hlinou – po vypálení bude výrobek bílý.

- Dítě ve svých dlaních tvaruje větší kuličku, kterou upraví prsty do tvaru kapky – tělo myšky. Tělo myšky se potom musí ze spodu vydlabat, aby se nezměnil tvar, ale výrobek byl dutý. Tímto se zabrání popraskání a poničení při výpalu.
- Dítě vyválí útlý váleček pomocí dlaně na podložce – v tomto případě korková destička – jako ocásek.
- Dítě vyválí dvě malé kuličky, které v prstech zmáčkne na placičku – ouška myšky.
- Dítě pomocí „šlikru“ (zde světlá hlína rozmočená ve vodě) slepí ouška a ocásek. Používá párátko na zdrsňení ploch, které k sobě budou lepeny.
- Dítě dokončí myšku – nalepí malou kuličku – čumáček a pomocí párátko nakreslí myšce vousy (vousy lze nalepit z malých válečků).
- Výrobek se nechá vysušit, pálí se v peci, naglazuje bezbarvou glazurou a vypaluje se podruhé (příloha D, s. XXXIV).

Dítě trénuje **jemnou motoriku**, **soustředěnost**, dbá na dosažení požadovaného tvaru kapky, pomocí speciálního nástroje – „očka“ vydlabe opatrně spodní stranu myšky (důležitý technologický postup). Při této práci dítě modeluje a pomocí **zrakové kontroly** (má možnost vidět vzor výrobku) dosahuje požadovaného tvaru. Učitelka (lektorka) motivuje dítě říkankou „Vařila myšička kašičku“. Děti si před zahájením vlastní tvorby tuto říkanku recitují společně a ukazují na prstech, tím procvičují prsty před samotnou prací. Učitelka (lektorka) navádí děti, ukazuje vzor a dbá na pravidla bezpečnosti práce.

5.3.3 Keramika – metodický postup výroby panáčka

- Dítě pracuje z certifikovaných materiálů, které splňují všechny bezpečnostní předpisy. Nyní se pracuje ze světlé, velmi jemné modelovací hlíny, která se bude na závěr barvit engobami (speciální keramické barvy).
- Dítě z přiměřeného množství hlíny ve svých dlaních modeluje kuličku – hlavičku panáčka. Do hlavičky zespodu udělá pomocí dřevěné tyčky díru (výrobky musí být duté). Opět je k dispozici vzor výrobku.
- Dítě z přiměřeného množství hlíny vyválí na korkové podložce váleček (asi dvojnásobného množství než na hlavičku) a tento váleček v dlaních z jedné strany vytvaruje do špičky. Ze spodu opět vydlabe díru (použije speciální keramický nástroj – očko), aby bylo i tělo panáčka duté.

- Dítě válí dlaní tenký váleček na korkové podložce a pomocí tupého nože krájí ruce a nohy pro panáčka.
- Dítě lepí hlavičku na tělo pomocí šlikru a štětce (rozmáčené hlíny). Musí před natřením malého množství této hmoty zdrsňit povrch, aby k sobě obě části pěkně přilnuly.
- Dítě udělá na těle (zúženém válci) díry pro ruce a nohy pomocí dřevěné tyčky.
- Dítě zdrsňí plochy, které se budou k sobě lepit, nanese štětcem šlikr a přilepí budoucí ruce a nohy k tělu.
- Dítě použije pomůcku z kuchyně – česnekovač a vytlačí jím vlasy pro panáčka a opět pomocí šlikru po zdrsňení hlavičky nalepí vlasy.
- Dítě dotvoří pomocí párátko oči, ústa a nos (lze udělat plasticky – nalepením malé kuličky hlíny).
- Dítě si vezme pestré barvy na keramiku (engoby) a svého panáčka si dle svého přání ozdobí (**trénink jemné motoriky**).
- Výrobek se nechá sušit, vypálí se 1. výpalem, naglazuje – natře bezbarvou glazurou a vypálí se podruhé. **Dbáme na bezpečnost při práci.**
- Učitelka by měla trpělivě metodicky vést, neboť jde již o náročnější výrobek, který vyžaduje určitou zkušenost. Nejprve je dítě motivováno vyprávěním o panáčkově, děti vyjmenují, co vše je součástí těla panáčka a ukazují na sobě hlavu, tělo, ruce, nohy, vlasy, oči, ústa, uši, nos (**představy o proporcích těla**). Na přiložené fotodokumentaci je fotografován chlapec, u něhož zákonný zástupce svým podpisem potvrdil, že lze uveřejnit tyto fotografie v diplomové práci (příloha E, s. XXXV, XXXVI).

6 PROPOJENÍ ČINNOSTÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE

V mateřské škole se velmi často dotýkáme **mezipředmětových vztahů** v oblasti pracovní výchovy, výtvarné výchovy, mravní a rozumové výchovy, předmatematických představ, literární výchovy, hudební výchovy, tělesné výchovy a environmentální výchovy.

6.1 Výchovy v mateřské škole

Při sběru šišek, kaštanů nebo listů lze procvičovat předmatematickou představivost určováním počtu a upevňováním pojmů „více a méně“.

Při společném pečení perníčků v období adventu se vedle zlepšování hrubé a jemné motoriky při hnětení, válení a vykrajování těsta posiluje pocit sounáležitosti (příloha O, s. L).

V rámci tělesné výchovy se rozvíjí hrubá motorika, lokomoce těla, uvolňující cviky slouží k procvičení horních končetin v ramenním, loketním a zápěstním kloubu. Tím se podporuje zručnost, která je potřebná při manipulaci s různými předměty a budoucí správná technika psaní.

V rámci pracovní výchovy se děti zabývají pěstitelskými (příloha R, s. LIII) a chovatelskými činnostmi, pečují o školní prostředí, školní zahradu a blízké okolí. Školní zahrada se stala útočištěm pro drobná parková zvířata, která děti mohou pozorovat a pečovat o ně.

Škola se věnuje prohlubování tradic, slaví se Vánoce, svátek Tříkrálový, pořádá se karneval, slaví se Velikonoce, vynáší se Morana, slaví se Den Matek, Den Děti a v závěru školního roku se mateřská škola loučí s „předškoláky“.

Environmentální výchova je realizována jako průřezové téma, všechny vzdělávací oblasti by se měly vzájemně prolínat, respektuje se časový kontext a přirozené cykly, je důležitá návaznost aktivit na pravidelné denní, měsíční a roční cykly. Čížková uvádí aktivity dětí podle měsíců a činností typických pro tento měsíc: září – měsíc lovu, sadaření, říjen – měsíc padajícího listí, listopad – měsíc bobrů, padajícího listí, prosinec – měsíc dlouhé noci, leden – měsíc sněhu, únor – měsíc hladu, březen – měsíc vran, otvírání studánek, duben – měsíc trávy, Velikonoce, květen – měsíc sazenic, červen – měsíc růží, červenec – měsíc bouří, srpen – měsíc zrní.

Je příhodné zavádět pravidelně určité aktivity jako například adventní činnosti, masopust, otvírání studánek, ale také oslavy narozenin nebo oslava Dne Země, vítání jara, podzimu nebo zimy. Důležité je také každodenní vítání slunce a podpora zvědavosti o probíraná témata (příloha P, s. LI). Je nezbytné využít principu názornosti, aby si děti „sáhly, vyzkoušely a také o tématech diskutovaly.“ (Čížková, 1996, s. 10 – 30).

Děti předškolního věku projevují přirozený zájem o vše živé – živočichy, rostliny i houby. Pozorování je vrozená vlastnost, kterou lze rozvíjet, proto vedeme děti k pozorování. Je vhodné mají-li k dispozici vhodné pomůcky, například lupy nebo mikroskop. Také kontakt se zvířaty je velmi přínosný, například pozorování hospodářských zvířat v přírodě nebo návštěva některých

druhů v objektu školy. Návštěvní program probíhá obvykle tak, že je do skupiny dětí přivedeno zvíře, o kterém si děti povídají s paní učitelkou, viz návštěva kozy, králíka a dravců na zahradě MŠ (Jančaříková, 2010, s. 28, 29), (příloha K, s. XLV, XLVI).

Děti mohou sbírat kaštany, žaludy a mohou je odevzdávat u myslivců, kteří s nimi v zimě krmí zvěř, nebo si udělat vlastní zásoby a na Vánoce uspořádat nadílku pro zvířátka (Leblová, 2012, s. 20 – 30).

Pokud má environmentální výchova nabízet kvalitní výstupy, musí probíhat i za deště, sněhu a bláta. Na školní zahradě lze sledovat cyklické střídání ročních období, částí dne. K zahradě patří i práce, na kterých by se děti měly podílet, jako je hrabání, úprava záhonků, okopávání, sázení i sklizení.

V zahradě by mělo být místo pro krmítko, kam sypeme v zimě vhodná semínka, jako je slunečnice, mák, proso, ovesné vločky, lněná semínka, semena ze šišek (příloha K, XLVI). V zahradě by mohly být domečky pro čmeláky apod. Na zahrady předškolních zařízení patří také herní prvky nejlépe z přírodních materiálů, které by měly být bezpečné a podporující tělesný rozvoj. Venku by měly probíhat i činnosti řízené, jako jsou hry, hudební činnosti, pohybové činnosti výtvarné činnosti, společné čtení a také třeba stolování či odpočinek (Jančaříková, 2010, s. 20).

V příjemném prostředí mateřské školy, kde byl prováděn výzkum, se nachází řada kvalitních didaktických pomůcek, například dřevěné Williho kostky na předmatematickou představivost (příloha M, s. XLVIII).

Za nepříznivého počasí je vhodné uvážlivě a přiměřeně využívat dětské výukové programy na školním počítači a interaktivní tabuli, kde se preferují naučné hry a pořady s ekologickou tematikou.

Děti navštěvují divadelní představení s ekologickou tematikou, jako například muzikál Kapka medu pro Verunku.

Děti pracují s odborným časopisem, určeným pro přípravu dětí na vstup do základní školy. V mateřské škole Štěpničná se pracuje s časopisem „Kuliferda“, který slouží rovněž k rozvoji grafomotoriky, předmatematických představ a rozumového poznávání dětí (Raabe, 2012).

6.2 Další příklady propojení činností

Krásně zbarvených listů lze využít na „oblékání stromů i lidí“, působivé koláže a výtvary, na výrobu „růží“ apod. (Slavíková, 2007, 105 – 117). Na podzim se s listy učí předmatematická představivost, s listy lze tančit na hudbu

při hudebně – pohybové výchově, děti mohou tvořit koláže při pracovním vyučování a výtvarné výchově (příloha I, s. XLIII), v průběhu literární výchovy se děti učí lidové básně a říkadla, rozumovou výchovu vyučujeme přímo v přírodě během vycházky.

Další téma může skýtat bramborová sezóna a práce na poli. Matematická představivost i tělesná výchova může probíhat s určeným počtem brambor, při pracovní výchově vyrábíme tiskátka z brambor, v rámci rozumové výchovy připravíme ochutnávku různých pokrmů uvařených z brambor, hudební výchova a literární výchova může probíhat s využitím lidových písní a říkadel s tematikou brambor.

Na podporu povědomí ochrany naší přírody si děti mohou hrát s odpadovými materiály, například ekologická hra s různobarevnými plastovými víčky. Lze procvičovat předmatematickou představivost, znalost barev, společnou aktivitu dětí ve skupinkách na koberci – při tvorbě obrazců na koberci na volné, případně určené téma, rozumovou výchovu při výuce na téma třídění odpadu (příloha Q, s. LII),

V rámci propojení výchov je možno se inspirovat metodickým materiálem Evy Jenčkové „Hudba v současné škole“, který dává příklady, že lze do práce s dětmi zapojovat říkadla, pranostiky, hádanky, popěvky, dětské a lidové písně, pohádky. Hudební aktivity jako je zpěv, hudební dramatizace nebo vokální kreativita doprovází také instrumentální hra na různé ozvučné předměty. Hudební činnosti jsou propojeny s pohybovými aktivitami, hrou na tělo, jako je pleskání, tleskání, luskání, podupy, což podporuje rytmickou, tempovou a dynamickou složku dětského projevu. K hudebním aktivitám přidáváme chůzi a drobný běh v různých taktech, stylizovanou chůzi, zapojujeme pantomimu, tanec. Další propojení činností skýtá dramatická výchova, kam počítáme různé prvky mluveného slova, pohybové hry, hudební pohádky, dětské verše a další výsledky dětské kreativity. Výtvarné aktivity vhodně doplní práci dětí například výrobou masek, kulís apod.

Přírodniny využíváme také k tělesné výchově, předmatematickým představám, při hudební výchově doprovodem různých chrastidel, tyček a improvizovaných hudebních nástrojů vlastní výroby (Jenčková, 2000, s 4 – 6).

Rovněž lze v pracovním vyučování zapojit ruční práce, jejich příklady uvádí různé publikace, např. „Práce s přírodním materiálem“ (Zátopková, 1986, s.1 – 16). Nepřeberná studnice lidové moudrosti a krásné poezie je obsahem

„Špalíčku veršů a pohádek“ Františka Hrubína (1978), básnických sbírek Josefa Václava Sládka (1972), lidových písní sebraných Zdeňkem Šimanovským a Alenou Tichou (2007). Propojení všech výchovných složek podporuje Eva Opravilová v „Roku v mateřské škole“ (2003). Publikace Renaty Frančíkové a Inky Rybářové (2009) propojuje kreslení, zpěv a počítání.

Děti se vzdělávají v tématech týkající se zdravého stravování, bezpečnostních složek a zdravovědy, kde se učí pravidlům poskytování první pomoci (příloha T, s. LV).

Každé výukové téma je předem připraveno a dbá na propojení výchovných složek. Témata jsou v souladu se Školním vzdělávacím programem „MŠ, která má ráda děti“, kde je propojení výchovných složek obsaženo. V příloze A, s. I – III uvádíme příklad činností na téma „Přijde Mikuláš“.

PRAKTICKÁ ČÁST

7 CÍL VÝZKUMU

Cílem tohoto výzkumu je ověřit vztah mezi environmentální výchovou dětí v mateřské škole a jejich morálními, citovými a pracovními postoji ke vztahu k přírodě pomocí kombinace několika kvalitativních metod výzkumu.

Ve svém výzkumu se autorka nejprve zabývala dostupnými prameny a literaturou za účelem získání teoretických vědomostí o problematice environmentální výchovy dětí v mateřské škole. Zároveň čerpala postupy z odborné literatury k výběru adekvátních výzkumných metod, pomocí kterých lze dojít k ověření cílů výzkumu a odpovědí na výzkumné otázky. Na základě studia odborných podkladů autorka provedla tzv. explorační výzkum, během něhož došlo k využití tří výzkumných nástrojů – pozorování, analýzy výsledků pracovní činnosti a rozhovoru. Tím došlo k celkovému posouzení různých dimenzí analyzované problematiky.

Výsledkem těchto zkoumání by mělo být zjištění, že environmentální výchova prostupuje do všech výchovných složek v mateřské škole. Dále posuzujeme, zda děti v předškolním věku, které pravidelně pracují s přírodními materiály, včetně keramické hlíny, jsou zručnější v oblasti jemné motoriky a grafomotoriky. V rámci zkoumání vztahu k přírodním materiálům chce prověřit, že děti mají kladný postoj k pracovním činnostem obecně. V neposlední řadě bylo autorčinným cílem analyzovat, zda environmentální výchova upevňuje morální a citové vazby k přírodě. Zjištěné výsledky uvedených metod má autorka za cíl porovnat se školními dokumenty „Hodnocení dětí 3. třídy 2012/2013, MŠ Štěpničná 1, Praha 8“ (Materiály MŠ Štěpničná, 2012, RVP, 2004). Výsledkem tohoto porovnání je ověření výsledků využitých metod.

Uvedené cíle si autorka vytyčila proto, že její osobní zájem o environmentální výchovu a práci s přírodními materiály přináší, vedle teoretických pramenů, další podklad k provedení výzkumu v této oblasti.

Autorka si uvědomuje, že posuzování dětí je specifické, a proto po celou dobu analýzy dbala na vhodný způsob kontaktu s dítětem (např. používaná terminologie při tvorbě s přírodními materiály nebo kladení otázek během rozhovoru).

Informace získané pomocí použitých metod výzkumu posuzují pokroky zkoumaných dětí v předškolním oddělení mateřské školy u každého dítěte individuálně. Práce si neklade za cíl komparaci a hodnocení dětí mezi sebou. Sleduje vývoj, který učinil jednotlivec v rámci analyzovaného časového úseku.

7.1 Výzkumné otázky

- a) Prostupuje environmentální výchova do všech jednotlivých výchovných složek v mateřské škole?
- b) Má práce s přírodními materiály v mateřské škole vliv na žádoucí pracovní postoj dětí?
- c) Mají děti z mateřské školy díky environmentální výchově upevněné morální a citové vazby k přírodě?

8 DÍLČÍ CÍLE

Zjistit, zda environmentální výchova prostupuje do všech výchovných složek v mateřské škole.

Analyzovat vliv přírodních materiálů na rozvoj hrubé motoriky, jemné motoriky a grafomotoriky dětí v mateřské škole.

Dílčími cíli je kategorizovat získané výsledky do následujících specifikací.

8.1 Specifikace znalostí dětí z environmentální oblasti

- dítě se bezpečně orientuje ve známém prostředí i v životě tohoto prostředí
- dítě se bezpečně orientuje v běžném životě
- dítě se v běžných situacích a známém prostředí chová přiměřeně
- dítě v zásadě ví, co je dobře a co špatně
- dítě vnímá, že svět má svůj řád
- dítě je zvědavé, má své zájmy a projevuje se
- dítě je aktivní a podnikavé
- dítě hovoří o tom, co jej zaujalo
- dítě má povědomí o významu životního prostředí
- dítě rozlišuje aktivity, které mohou zdraví okolního prostředí podporovat, a které je mohou poškozovat
- dítě pomáhá pečovat o okolní životní prostředí (Přikrylová, G., M., 2005, s. 32)

8.2 Specifikace přírodních materiálů

- keramická hlína, hlína, písek, voda, kamínky, jeřabiny, šípky, kukuřice, hrášek, obiloviny, mouka, těsto, šišky, dřevo, jehličí, hobliny, dřevěné korálky

8.3 Specifikace žádoucích pracovních postojů

- dítě je zručnější v oblasti hrubé motoriky, jemné motoriky a grafomotoriky
- dítě je jistější při manipulaci s předměty
- dítě je samostatné při sebeobsluze
- dítě tvoří dokonalejší výrobky ke konci školního roku než na začátku školního roku
- dítě drží správným způsobem psací a kreslicí náčiní, nůžky, ...
- dítě rádo tvoří
- dítě pomáhá kamarádům při společné práci
- dítě si po sobě uklidí své pracovní místo
- pracovní vlastnosti, vytrvalost, pečlivost a preciznost atd. (Příkrylová, 2005, s. 26)

9 METODY VÝZKUMU

Po dobu výzkumu probíhalo průběžné pozorování dětí v předškolním oddělení mateřské školy.

V průběhu pozorování docházelo k tvorbě keramických misek, které byly následně podkladem pro zpracování a vyhodnocení analýzy pracovní činnosti dětí.

Další použitou výzkumnou metodou bylo provedení polostrukturovaného rozhovoru s dětmi o jejich ekologickém povědomí.

Všechny metody sběru dat, které byly použity ve výzkumu a zasazeny do teoretických rámců se následně porovnávaly s obsahovou analýzou školních dokumentů vypracovaných pedagogy v mateřské škole Štěpničná 1, Praha 8.

Fotodokumentaci můžeme najít v příloze. Je dodržována ochrana osobnosti, a proto jsou snímky pořizovány tak, aby děti nebyly identifikovatelné. V příloze C, D a E je modelem chlapec, jehož maminka dala písemný souhlas s fotografováním a následném uvedení snímků. Fotografie jsou řazeny ve sloupcích.

9.1 Doba realizace

Školní rok 2012 – 2013 (září 2012 – červen 2013).

9.2 Místo realizace

MŠ ŠTĚPNIČNÁ, PRAHA 8, předškolní oddělení, kde autorka diplomové práce působí jako pedagog. Je zde věnovaná zvýšená pozornost environmentální výchově v rámci všech výchov, včetně pobytu ve škole v přírodě na Šumavě.

9.3 Způsob realizace

Výzkum byl prováděn při činnostech dětí v předškolním oddělení v rámci environmentální výchovy vedené autorkou diplomové práce.

Respondenti byli vybráni následujícím způsobem. Kritérium pro výběr respondentů tvořil věk dětí (5 – 6 let). Děti by měly od následujícího školního roku nastoupit do první třídy základní školy.

Vybraní respondenti: 28 dětí z předškolního oddělení MŠ Štěpničná, P 8, kteří byli vybráni ze základního souboru (základní soubor 112 dětí z MŠ Štěpničná, Praha 8).

Sledovanou třídu navštěvuje 25 dětí ve věku 5 let a 3 šestileté děti s odkladem školní docházky (tyto děti jsou v tabulkách označeny zkratkou OŠD).

9.4 Etapy realizace

V průběhu celého školního roku 2012 – 2013 probíhalo v rámci výchovných činností pozorování jedné třídy dětí v předškolním věku.

9.4.1 První výzkumná etapa – vstupní rozhovor

Rozhovor probíhal skupinově v září 2012. Jednalo se o vstupní rozhovor na začátku školního roku v rámci ranních kruhů se všemi dětmi ve třídě o ochraně životního prostředí a jejich ekologickém povědomí.

Autorka měla předpřipravené otázky do polostrukturovaného rozhovoru, které pokládala postupně dětem ve skupině, ve které následně probíhaly i další výzkumy. Záměrem autorky bylo zjistit, jaká je úroveň povědomí dětí o přírodě a její ochraně v době začátku školního roku, tedy předtím, než děti začaly být v tomto oboru vzdělávány, a to nejen v rámci environmentální výchovy v mateřské škole, ale i v rámci ekologických pořadů pořádaných Ekocentrem

Praha 8. Mezi kladené otázky patřilo např.: „Proč lidé ochraňují přírodu?“, „Co děláme na výletě s odpadky?“ nebo „Proč je užitečná včela?“ a další.

9.4.2 Druhá výzkumná etapa – analýza výsledků pracovních činností dětí

Níže v DP jsou uvedeny příklady pracovních činností s přírodninami (obrazový materiál viz příloha), které je možné analyzovat v rámci činností předškolního oddělení mateřské školy.

- Se zavázanýma očima rozpoznávat, ořech, makovici, kaštan, žalud, jablko, hrušku, bramboru, kamínek, knoflík, korálek, ...
- Malování pomocí podzimních plodů – děti mezi prsty drží bobulku jeřabin, bezinek a zelené trávy a malují dům.
- Navlékání korálek z jeřabin na silnou tupou jehlu s bavlnkou – kolektivní práce (každé dítě 5 kuliček). Práce s podzimními plody například jeřabinou, hlohem, šípem (příloha G, s. XL) – navlékání korálek tupou jehlou na bavlnku, třídění a vybírání jednotlivých druhů střídatě.
- Práce s obilninami, kukuřicí, hrachem – osahání, přebírání, třídění do jednotlivých nádob (příloha G, s. XL).
- Koláže z barevných listů (příloha I, s. XLIII).
- Koláž z hoblin a pilin – ovečka (příloha H, s. XLI).
- Hry v lese – domečky z přírodnin – mechu, větviček, šišek, kamínků (příloha N, s. XLIX).
- Sběr kamínků – domalování anilínovými barvami na berušky (rybky, sluníčka...).
- Práce s čočkou a krupicí, koláž – ryba (variace další různobarevné luštěniny).
- Hry v písku – přesypání, vybírání kamínků, třídění kamínků podle velikosti. Hry se „zázračným pískem“ (jedná se o antialergický vazký materiál, příjemný na dotek „Wondersand“) – v zimních měsících (příloha N, s. XLIX).
- Hry se starým papírem, vytrhávání kousků papíru – hra na draní peří (Slavíková 2007, s. 92), (příloha A, s. I. příloha Q, s. LII).
- Hry se starým papírem – formování koulí, kuliček, střefování na cíl, třídění koulí podle velikosti.
- Trénink grafomotoriky v písku, s krupicí, cukrem, moukou. (Ve všech případech děti kreslí kruhy, obloučky, spirály).

- Smíchání hrachu, čočky a krup do jedné mísy. Děti třídí jednotlivé luštěniny. K jejich motivaci je použita pohádka O Popelce.
- Práce s peříčky. Foukání do peříčka – nácvik správného nádechu – nosem a výdechu – ústy. Hmatová zkušenost s peříčkem. Obtiskování peříčka namáčením do směsi vody a tmavé hlíny na bílou čtvrtku.
- Navlékání dřevěných korálků, třídění podle velikosti, barev (příloha G., s. XL).
- V zimě formování sněhové koule – postavy ze sněhu (příloha H, s. XLII).
- Výroba kynutého těsta, hnětení těsta a výroba malé vánočky ze tří válečků těsta. Mezipředmětové vztahy – seznámení dětí se surovinami jako je mouka, mléko, vejce, droždí (příloha O, s. L).
- Výroba perníčků, zdobení perníčků citronovou polevou (příloha O, s. L).
- Zdobení vajec (vyfouknutá vejce jsou vyvařená, aby se zabránilo střetu s případnou salmonelou) – potřením lepidla z mouky a vody a obalením v krupici. V závěru pomocí vodových barev děti experimentují se skvrnami na vajíčku (příloha R, s. LIII).
- Setí osení do misek od jogurtů, výsadba květiny do vlastnoručně vyrobené misky (příloha R, s. LIII).
- Tvorba s keramickou hmotou (příloha B, C, D, E).

Z uvedených možností si autorka pro svůj konkrétní výzkum zvolila analýzu pracovní činnosti při výrobě keramické misky.

Keramická miska – hodnocení výkonu, posouzení tvaru, detailů, rychlosti, pečlivosti a preciznosti při práci na škálové stupnici. První tvorba keramické misky proběhla v říjnu 2012. Druhá srovnávací proběhla v květnu 2013. Účelem bylo porovnání vývoje v pracovní činnosti dětí (příloha B, s. IV – XXXII).

9.4.3 Třetí etapa – druhý srovnávací rozhovor

Druhý srovnávací rozhovor byl uskutečněn po návratu ze školy v přírodě na Šumavě, což bylo v červnu 2013. Autorka pokládala výběrové skupině dětí znovu otázky ohledně ekologického povědomí, aby zjistila, jak se změnily jejich znalosti od začátku školního roku.

9.4.4 Čtvrtá etapa – Porovnání výsledků se školními dokumenty

Školní dokumenty MŠ Štěpničná, vypracované pedagožkami předškolního oddělení, jsou součástí škálového hodnocení dětí v listopadu školního roku

2012– 2013 a červnu školního roku 2012 – 2013 a slouží k hodnocení dětí a k zaznamenání jejich vývoje. Autorka DP porovnála tato hodnocení s výsledky získanými analýzou výsledků činnosti dětí a rozhovorů s dětmi v září 2012 a po návratu ze školy v přírodě v červnu 2013.

9.4.5 Pátá výzkumná etapa – Pozorování

Pozorování prolíná celým výzkumem. V průběhu celého školního roku pozorovala autorka dvacet osm dětí z předškolního oddělení 3. třídy z mateřské školy Štěpničná. Pozorování probíhalo při pracích s přírodními materiály, při rozhovorech, při pobytu ve volné v přírodě a ve škole v přírodě. Pozorování je podkladem pro učitelky, které vypracovávaly hodnotící škály jednotlivých dětí z 3. třídy.

10 VÝZKUMNÁ ČÁST

10.1 Analýza výrobků dětí – keramická miska

Děti dostanou k dispozici hlínu, kterou hnětou, vytváří kouli, do koule vytlačují prsty důlek, tvarují dno a okraje misky. Na ukázkou mají k dispozici na dobře viditelném místě misku jako vzor. Po vytvarování mají na vnější stěnu misky párátkem vyškrábat do měkké hlíny tvar sluníčka – znaku jejich třídy a na horní okraj misky párátkem vytlačit tečky. Jednotlivé misky jsou na bílém podkladě umístěny pro potřeby fotodokumentace misky vyrobené v říjnu 2012 a misky vyrobené v květnu 2013 (viz obrazová příloha B – 1 až B – 30 s. IV – XXXII). U každého dítěte jsou nafoceny jejich misky vedle sebe pro srovnání z října 2012 a z května 2013. Zdroj, autorčin osobní archiv.

Pro hodnocení úspěšnosti při tvorbě misky autorka vytvořila hodnotící škálu o pěti stupních:

10.1.1 Posouzení zájmu při tvorbě

1. stupeň: dítě pracuje bez zájmu, práce s hlínou mu není příjemná
2. stupeň: dítě pracuje s jistým zájmem
3. stupeň: dítě pracuje se zájmem
4. stupeň: dítě pracuje s velkým zájmem, poměrně pomalu
5. stupeň: dítě pracuje jistě, s mimořádným zájmem, poměrně rychle

10.1.2 Grafické znázornění zájmu dětí při tvorbě

Tabulka 1– Posouzení zájmu dítěte

	Jméno dítěte	Vyhodnocení říjen 2012	Vyhodnocení květen 2013
1.	M	3	3
2.	D (OŠD)	3	4
3.	K	4	3
4.	T	3	4
5.	A (OŠD)	4	4
6.	AI	3	3
7.	FK	3	4
8.	MA	2	3
9.	JA	3	3
10.	S	3	4
11.	SP	3	4
12.	FŠ	3	4
13.	P	3	4
14.	AA	3	4
15.	E	3	3
16.	KR	3	4
17.	EM	3	4
18.	L	3	4
19.	G	3	4
20.	J (OŠD)	4	4
21.	KA	3	4
22.	KL	4	4
23.	AN	3	4
24.	N	3	4
25.	KM	3	4
26.	LU	3	4
27.	KS	3	4
28.	V	3	4

Tabulka 2 – Data pro graf 1 a 3

Zájem	Počet dětí
2 – 3	1
3 – 3	4
3 – 4	19
4 – 4	3
4 – 3	1

Z tabulek 1 a 2 vyplývá, že největší počet pozorovaných dětí v říjnu 2012 jevil zájem o tvorbu misek na třetí škálové stupnici a do května 2013 se posunul na čtvrtou škálu. Jedno dítě se zlepšilo z druhé škálové stupnice na třetí a pouze jedno dítě mělo sestupnou tendenci zájmu o tvorbu keramické misky. Osm dětí mělo stejný zájem o tvorbu v říjnu 2012 i květnu 2013.

Graf 1 – Graf znázorňující vývoj zájmu dětí

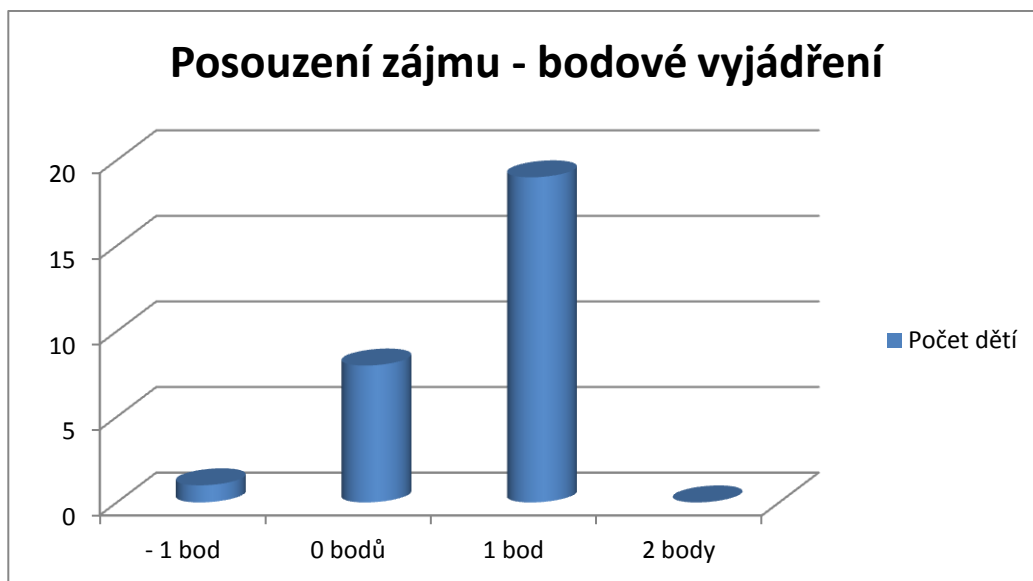
Zdroj: Vlastní průzkum

Graf 1 znázorňuje tabulku jedna a tabulku dvě. Svislá osa znázorňuje počet dětí, vodorovná osa znázorňuje změnu ve stupních hodnotící škály druhého sledovaného pozorování oproti prvnímu sledovanému pozorování.

Tabulka 3 – Data pro Graf 2

Bodový rozdíl o:	Počet dětí
- 1 bod	1
0 bodů	7
1 bod	20
2 body	0

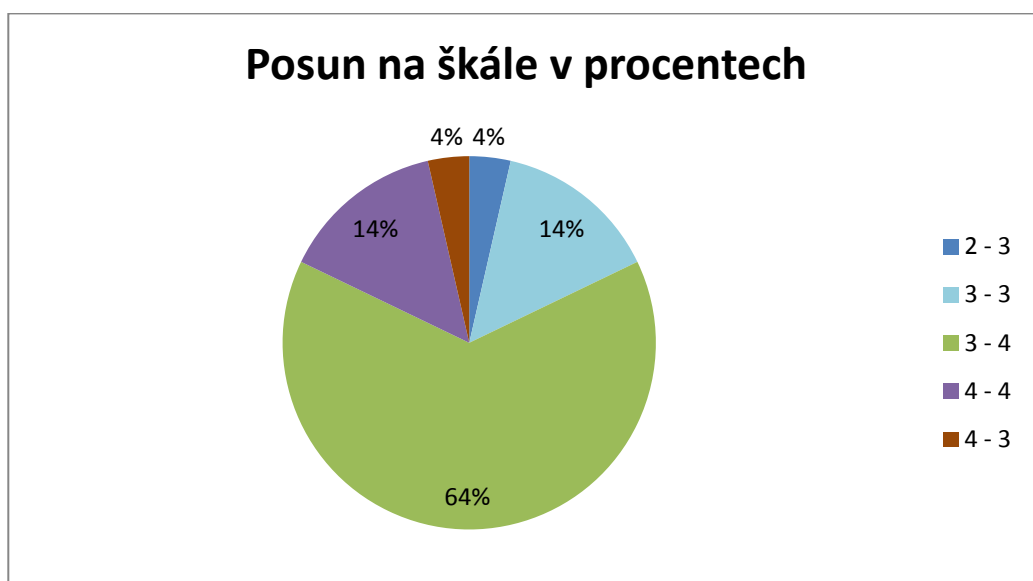
Graf 2 – Graf znázorňující zájem dětí – bodová změna

Zdroj: Vlastní průzkum

Graf 2 znázorňuje bodový posun v rámci hodnotové škály.

Graf 3 – Graf znázorňující zájem dětí – v procentech

Zdroj: Vlastní průzkum

Z grafu 3 vyplývá, že 64 % dětí se posunulo ze třetího stupně na čtvrtý stupeň pětistupňové škály, 14 % dětí zůstalo na třetím stupni, 14 % dětí zůstalo na čtvrtém stupni, 4 % dětí se posunulo z druhého stupně na třetí stupeň a u 4 % dětí zájem klesl ze čtvrtého stupně na třetí.

10.1.3 Komentář ke zjištěným hodnotám

Tři děti projevovaly výrazný zájem, žák A s odkladem školní docházky (OŠD), žákyně J (OŠD) a žákyně KL měly již v říjnu roku 2012, stejně jako v květnu roku 2013 čtyři body. Žák K měl o práci na misce v květnu menší zájem než v říjnu 2012. Dvacet dětí projevovalo v květnu 2013 větší zájem o práci než v říjnu 2012.

10.1.4 Posouzení tvaru misky

Autorka zvolila následující škálové hodnocení.

1. stupeň: tvar misky se nepodařilo vytvořit
2. stupeň: nepodařilo se vytvořit pravidelný tvar, tvar se poškodil (např. protržené dno, příliš široká miska s velmi nepravidelným tvarem)
3. stupeň: tvar misky se přibližuje vzoru
4. stupeň: dítě pracuje pomalu, ale tvar misky se mu daří
5. stupeň: tvar misky se mu s jistotou daří

10.1.5 Grafické znázornění tvaru misky

Tabulka 4 – Posouzení tvaru misky

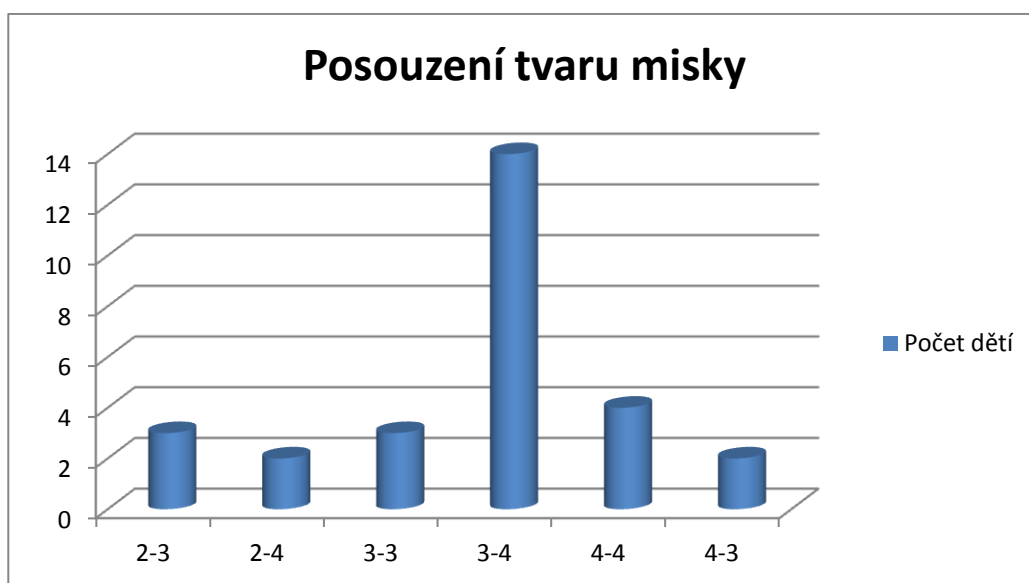
	Jméno dítěte	Vyhodnocení říjen 2012	Vyhodnocení květen 2013
1.	M	2	4
2.	D (OŠD)	3	4
3.	K	4	3
4.	T	3	4
5.	A (OŠD)	3	3
6.	AL	3	4
7.	FK	2	4
8.	MA	2	3
9.	JA	2	3
10.	S	3	4
11.	SP	3	4
12.	FŠ	4	3
13.	P	3	4
14.	AA	3	4
15.	E	3	3
16.	KR	3	4
17.	EM	3	4
18.	L	3	4
19.	G	3	4
20.	J (OŠD)	4	4
21.	KA	4	4
22.	KL	4	4
23.	AN	2	3
24.	N	4	4
25.	KM	3	3
26.	LU	3	4
27.	KS	3	4
28.	V	3	4

Tabulka 5 – Data pro graf 4 a 6

Tvar	Počet dětí
2 – 3	3
2 – 4	2
3 – 3	3
3 – 4	14
4 – 4	4
4 – 3	2

Z tabulek 4 a 5 vyplývá, že z pohledu tvaru misky se 15 dětí posunulo ze tříbodového ohodnocení na ohodnocení čtyřbodové. Dvě děti se naopak oproti první tvorbě zhoršily ze čtvrtého stupně na třetí, tvar misky se jim v květnu nezdařil. Žák A (OŠD) měl tvar misky v říjnu 2012 ohodnocen stupněm tři. Miska, kterou utvořil v květnu 2013 je v porovnání větší a hoch ji tvořil rychleji a sebevědoměji, ovšem tvar není rovnoměrný, proto obdržel rovněž hodnocení na třetím stupni. Tři děti se zlepšily z druhého stupně na třetí a dvě děti se zlepšily o dva stupně – z druhého stupně na čtvrtý.

Graf 4 – Graf znázorňující změnu tvaru misky

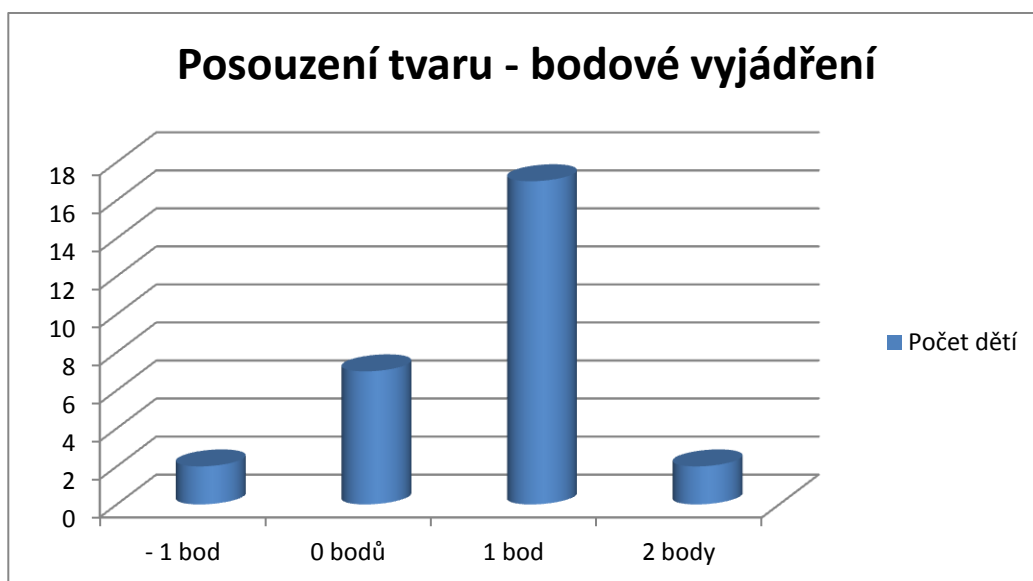
Zdroj: Vlastní průzkum

Graf 4 znázorňuje tabulku 4 a 5. Svislá osa znázorňuje počet dětí, vodorovná osa znázorňuje posun druhého sledovaného období ve stupních hodnotící škály oproti prvnímu sledovanému období.

Tabulka 6 – Data pro graf 5

Bodový rozdíl o:	Počet dětí
- 1 bod	2
0 bodů	7
1 bod	17
2 body	2

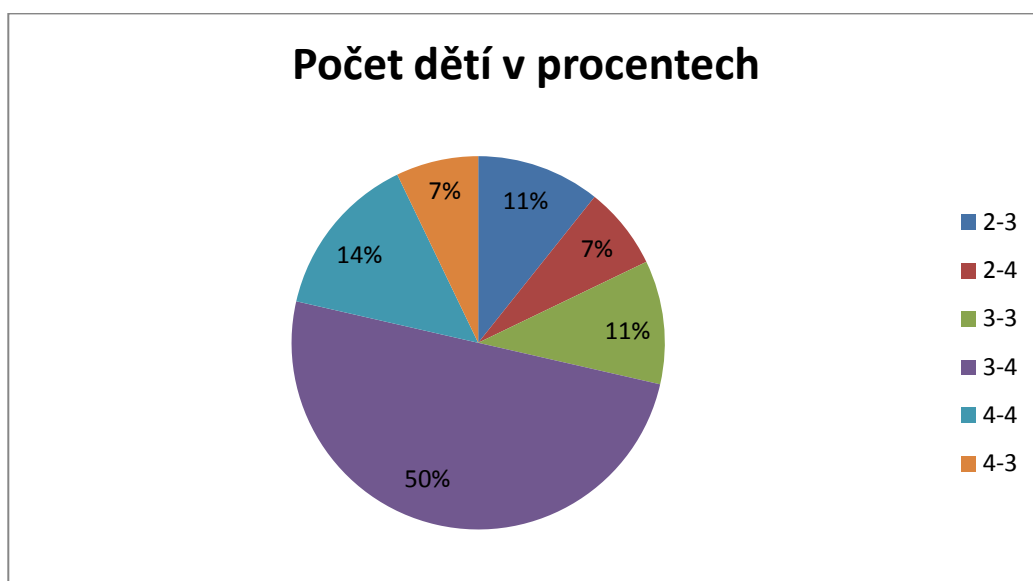
Graf 5 – Graf znázorňující posouzení tvaru – bodové vyjádření

Zdroj: Vlastní průzkum

Graf 5 znázorňuje bodový posun v rámci hodnotící škály.

Graf 6 – Graf znázorňující posouzení tvaru – v procentech

Zdroj: Vlastní průzkum

Z grafu 6 vyplývá, že 50% dětí se posunulo z třetího stupně hodnotící škály na čtvrtý. Sedm procent dětí se posunulo ze čtvrté škály na třetí, tedy došlo ke

zhoršení, 7% dětí se posunulo o dva stupně z druhého stupně na čtvrtý, 11% dětí si zachovalo stupeň třetí a 14% dětí si zachovalo čtyřstupňovou hodnotu.

10.1.6 Komentář ke zjištěným hodnotám

Žák M pracoval v říjnu 2012 poměrně rychle, tvar misky neutvořil pravidelný a protrhl dno misky, v květnu 2013 se M výrazně zlepšil – o dva stupně na hodnotící škále. Žák K měl misku z října 2012 zdařilejší než v květnu 2013. Žák S se v květnu 2013 zlepšil o dva stupně. Také žák FK se zlepšil při druhém hodnocení o dva stupně. Misky čtyř dětí zůstaly na stejné úrovni. Žákyně J (OŠD) měla misku v říjnu pečlivě propracovanou, pracovala velmi pomalu. V květnu 2013 byla miska větší, což odráží emocionální vyspělost dívky, která byla ke konci roku sebevědomější a pracovala již poměrně rychle. Podobné zjištění provedla autorka u žáka A (OŠD), tvar jeho misky byl ohodnocen stupněm tři v obou sledovaných hodnoceních, ale druhý výtvar je sebevědomější, větší a značí růst hochy z emocionálního pohledu. Tvar misky žáka FŠ byl zdařilejší v říjnu 2012 než v květnu 2013 (ale detaily měl podle požadavků správně v květnu 2013, viz níže). Žák AL měl tvar misek bez zlepšení, ale v detailech (viz níže) se zlepšil o dva stupně. U ostatních dětí došlo o zlepšení o jeden stupeň na hodnotící škále. Dvě děti se v tvaru zlepšily o dva stupně, sedmnáct dětí o jeden stupeň, dvě děti se v zachycení tvaru v květnu 2013 zhoršily. Čtyři děti měly vysoké hodnocení v obou sledovaných obdobích.

10.1.7 Posouzení zdobení a detailů

Autorka zvolila následující škálové hodnocení.

1. stupeň: detaily v podobě teček a ozdoba sluníčka nebyla vytvořena
2. stupeň: vytvořeny detaily – méně zdařilé
3. stupeň: detaily a ozdoba sluníčkem zhotovena méně zdařile, či jiným způsobem (např. místo vnějších stěn uvnitř misky)
4. stupeň: detaily i ozdoba sluníčkem zdařilá
5. stupeň: detaily i ozdoba sluníčkem velmi zdařilé

Tabulka 7 – Posouzení zdobení a detailů

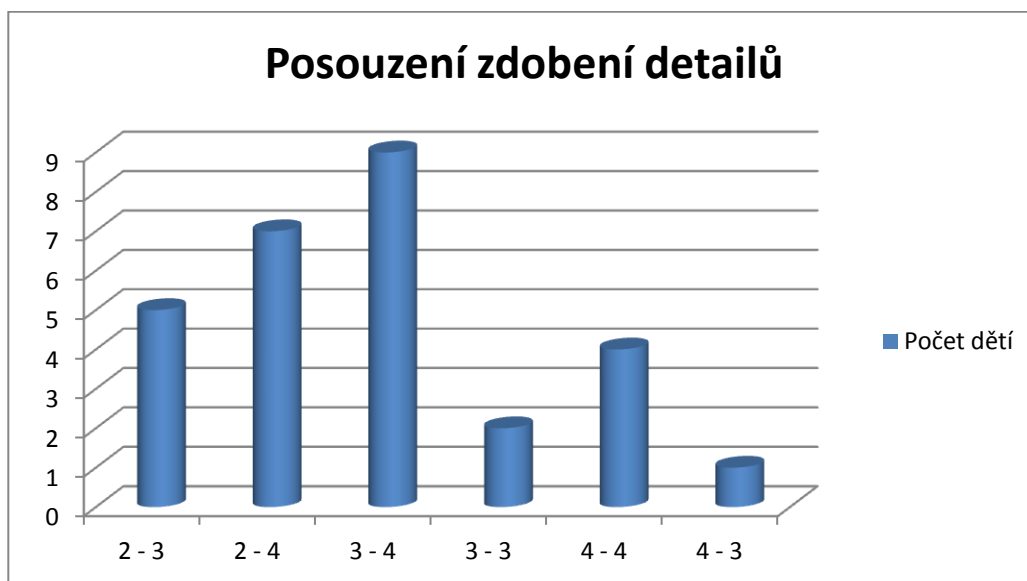
	Jméno dítěte	Vyhodnocení říjen 2012	Vyhodnocení květen 2013
1.	M	2	4
2.	D (OŠD)	2	4
3.	K	4	3
4.	T	3	4
5.	A (OŠD)	2	4
6.	AL	2	4
7.	FK	3	4
8.	MA	2	3
9.	JA	2	3
10.	S	2	4
11.	SP	2	4
12.	FŠ	2	3
13.	P	3	3
14.	AA	3	4
15.	E	2	3
16.	KR	3	4
17.	EM	2	4
18.	L	3	4
19.	G	3	4
20.	J (OŠD)	4	4
21.	KA	4	4
22.	KL	4	4
23.	AN	2	3
24.	N	4	4
25.	KM	3	3
26.	LU	3	4
27.	KS	3	4
28.	V	3	4

Tabulka 8 – Data pro graf 7 a 9

Detaily	Počet dětí
2 – 3	5
2 – 4	7
3 – 4	9
3 – 3	2
4 – 4	4
4 – 3	1

Z tabulek 7 a 8 vyplývá, že pět dětí se zlepšilo z druhého stupně na třetí z pohledu detailů a zdobení, sedm dětí se zlepšilo ve zdobení z druhého stupně na čtvrtý o dva stupně. Devět dětí se zlepšilo z třetího stupně na čtvrtý. Dvě děti zůstaly na třetím stupni, čtyři děti zůstaly na čtvrtém stupni a pouze jedno dítě se zhoršilo ze čtvrtého stupně na třetí z hlediska detailů a zdobení.

Graf 7 – Graf znázorňující posouzení zdobení detailů misky

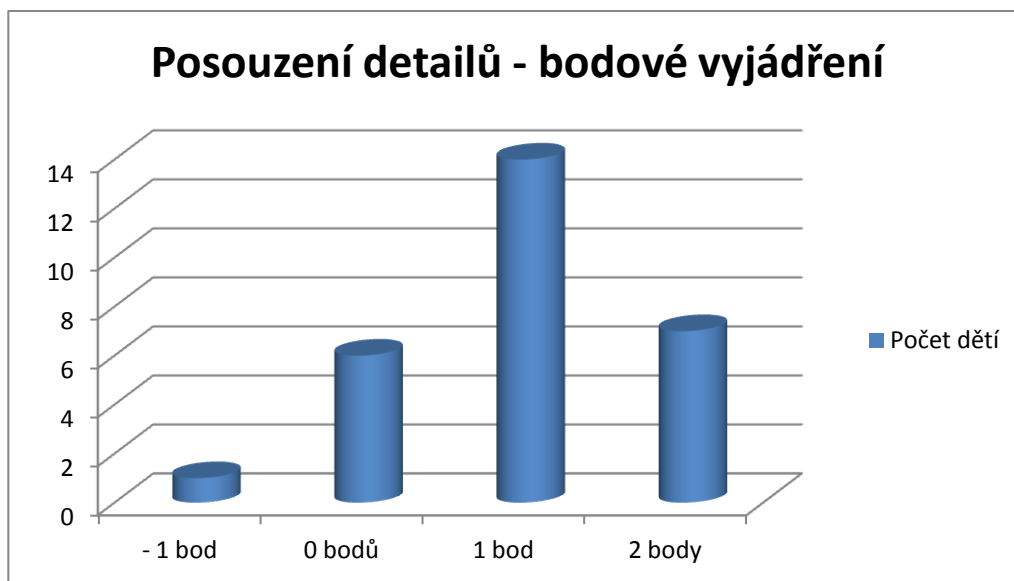
Zdroj: vlastní průzkum

Graf 7 znázorňuje tabulku 8 a 9, svislá osa znázorňuje počet dětí, vodorovná osa znázorňuje změnu ve stupních hodnotící škály druhého sledovaného období oproti prvnímu sledovanému období.

Tabulka 9 – Data pro graf 8

Bodový rozdíl o:	Počet dětí
- 1 bod	1
0 bodů	6
1 bod	14
2 body	7

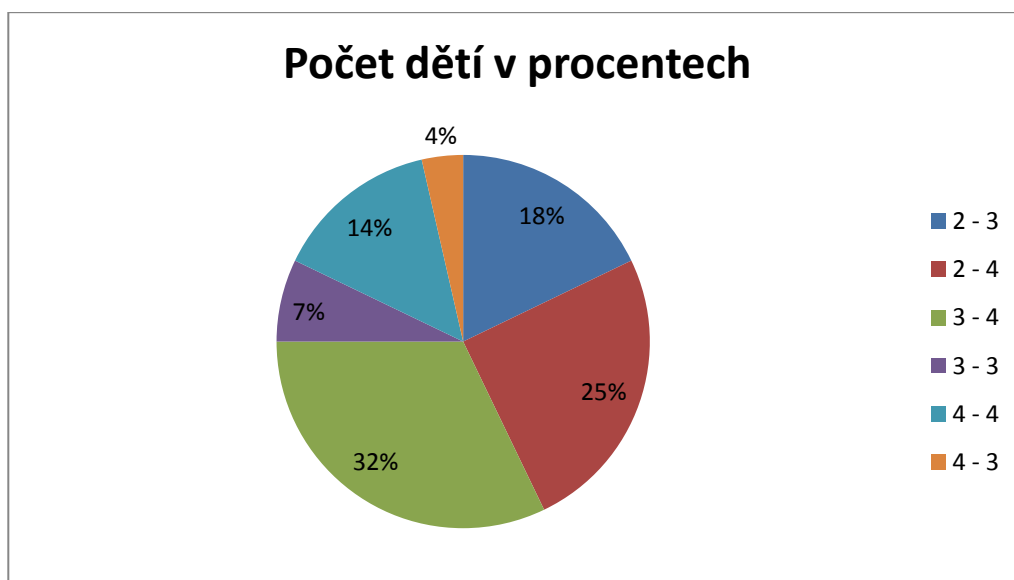
Graf 8 – Graf znázorňující posouzení zdobení detailů misky – bodové vyjádření

Zdroj: Vlastní průzkum

Graf 8 znázorňuje bodový posun z tabulky 9. Svislá osa znázorňuje počet dětí, vodorovná osa znázorňuje bodové vyjádření.

Graf 9 – Graf znázorňující posouzení zdobení detailů misky – v procentech

Zdroj: Vlastní průzkum

Graf 9 znázorňuje, že 32% dětí se posunulo ze třetího stupně na čtvrtý, 25% dětí se posunulo o dva stupně z druhého stupně na čtvrtý, 18 % dětí se neposunulo ze čtvrtého stupně a 7% dětí se neposunulo ze stupně třetího.

10.1.8 Komentář ke zjištěným hodnotám

Obzvláště pečlivé zdobení mělo pět dětí. Žákyně J (OŠD) měla detaily na obou miskách podle požadavků. Miska z října se může zdát hezčí, ale je třeba posoudit, že v květnu byla vytvořena s větší rychlostí a jistotou. Žák A (OŠD) pracoval v říjnu pomalu, tvar se mu zdařil, ale detaily a zdobení vynechal, tvorba v červnu 2013 byla rychlejší sebevědomější, stěny misky tenčí, tvar ne zcela pravidelný, ale detaily a zdobení pečlivě dokončil podle vzoru. V detailech se posunul o dva body oproti minulému hodnocení. Žákyně K pracovala v květnu s větším zájmem, výrobek měla rychleji hotový. Žák FŠ měl v říjnu tečky pod hranou, detaily podle požadavku splnil v květnu 2013. Žák SP měl detaily v říjnu 2012 nedokončené, měl jedno sluníčko. V květnu 2013 bylo zdobení pečlivé, dokonce vyzdobil misku třemi sluníčky. Žák A (OŠD) měl zdobení misky v říjnu 2012 bez teček na hraně misky, v květnu 2013 byly detaily všechny podle požadavku. Žák AL nemá v říjnu 2012 žádné detaily, v květnu 2013 má vše podle požadavků – zlepšení o 2 stupně. Žák D (OŠD) nemá tečky na hraně misky v říjnu, v květnu má všechny požadované detaily – zlepšení o dva stupně. Sedm dětí se v květnu 2013 zlepšilo ve vypracovávání detailů podle vzoru o dva stupně oproti práci v říjnu 2012. Jeden žák se zhoršil o jeden stupeň v detailech (ale i tvaru), třináct dětí se zlepšilo ve zdobení o jeden stupeň v květnu 2013 oproti práci v říjnu 2012, čtyři děti měly vysokou kvalitu v obou sledovaných obdobích.

10.2 Rozhovor a zaznamenání ekologického povědomí dětí

Děti na počátku školního roku v rámci ranních kruhů diskutovaly o životním prostředí a o nutnosti chránit jej. Tyto rozhovory byly zopakovány po škole v přírodě v červnu 2013, aby došlo k porovnání.

10.2.1 Škola v přírodě

Děti pobývaly v červnu sedm dní na škole v přírodě na Šumavě v Česticích. Zde pozorovaly domácí hospodářská zvířata – ovce, krávy, koně, drůbež a seznámily se s včelím královstvím (příloha K, s. XLV). Navštívily krásně vyřezávaný Krušovický včelín, povídaly si o životě včel, seznámily se s včelími

produkty, měly možnost vidět potřebné pracovní náčiní a pomůcky a ochutnávaly med.

V zámku v Česticích shlédly muzeum s expozicí starých řemeslných nástrojů, vycpaných zvířat a ptáků z této oblasti Čech.

Pozorovaly architektonické skvosty v podobě kostelíků, kapliček, soch, křížků a jedinečné památky přímo v obci – Kalvárii. Tím prohlubovaly vztah ke stavebním památkám a účelu lidových staveb.

V Hoslovicích se děti seznámily s vodním mlýnem, s památkově chráněným středověkým stavebním unikátem a s prací ve mlýně (příloha S, s. LIV).

Děti se seznámily s dudami a dalšími lidovými hudebními nástroji na Strakonicku (příloha S, s. LIV).

Jednotlivá témata navazovala na návštěvu mlýna „Od zrna ke chlebu“, kde si vyprávěly o práci s obilím, sklizením, mláčení cepy. Učily se lidová říkadla, viděly pečení chleba.

Tím vším se posiloval kladný vztah k práci. Dětem byla po návratu ze školy v přírodě pokládána formou rozhovoru řada otázek, které se týkaly environmentální výchovy, znalostí dětí v oblasti přírodovědy, ochrany přírodního prostředí, konkrétních poznatků z pobytu v přírodě.

10.2.2 Výsledky otázek kladené dětem po návratu ze ŠVP

Druhý srovnávací rozhovor potvrdil, že díky environmentální výchově během školního roku a zkušenostem ze školy v přírodě si většina dětí uvědomila důležitost ekologie a ochrany přírody, což autorka dokládá příklady zaznamenaných odpovědí dětí na kladené otázky.

- Máš rád vycházky a výlety?
- Uklízíš po sobě odpadky a nepořádek?
Na tyto otázky odpověděly všechny děti kladně.

Následují otevřené otázky na ekologické povědomí dětí před koncem školního roku

- Proč lidé ochraňují přírodu a pečují o ni (Proč chráníme přírodu)?

Dítě M: „*Aby byla čistá a ne špinavá, aby voněla.*“

Dítě L: „*Aby byl svět čistý, aby zvířátka nejedly odpadky.*“

Dítě KR: „*Abychom měli kam jezdit z města.*“

- Proč je důležité chodit do přírody na vycházky a výlety?
Dítě K: „*Abychom měli zdravé nohy a bychom dýchali čerstvý vzduch.*“
Dítě KL: „*Abychom mohli koukat, co tam vyroste. Dýcháme tam čistý vzduch a vůni.*“
Dítě J: „*Aby se lidé procházeli a stále neseděli doma.*“
- Jak chráníme své zdraví?
Dítě E: „*Jíme zdravé věci, sportujeme.*“
Dítě A: „*Jíme zdravé jídlo (mrkev, rajče). Cvičíme.*“
Dítě K: „*Nepijeme dospělácké nápoje. Cvičíme. Chodíme do přírody.*“
- Z jakých přírodních materiálů jsi vyráběl(a) výrobky, obrázky, dárky?
Dítě G: „*Z hlíny, kamínků, listů, dřeva.*“
Dítě M: „*Z hlíny, listů, kuliček, klacků, kamenů, mechu.*“
Dítě LU: „*Bahno, dřevo, šišky, žaludy, kůra ze stromu, klacíky.*“
- Proč třídíme odpad? Kam dáváme odpadky?
Dítě KK: „*Abychom ty suroviny mohli znovu využít na další užitečné věci. Házíme je do tříděných popelnic na sklo, papír, plasty.*“
Dítě T: „*Nevím. Odpadky do koše.*“
Dítě N: „*Aby to všude nevypadalo jako smetí. Odpadky dáváme do koše.*“
- Co všechno najdeš v lese?
Dítě L: „*Stromy, různá zvířátka.*“
Dítě J: „*Stromy listy, šišky, srnky, divoké prase.*“
Dítě MA: „*Houby, zvířátka, klacky, stromy, keře.*“
- Co všechno najdeš na venkově (ve vesnici, jaká zvířata, jaké rostliny?)
Dítě E: „*Slepice, kuřata, prasata, kočky. Keře trávu stromy.*“
Dítě AN: „*Psi, kočku, domy.*“
Dítě D: „*Koza, ovce, krávy, slepice, kohouty stromy.*“
- Co děláme na výletě např. v lese s odpadky?
Na tuto otázku všechny děti odpověděly, že je odnesou s sebou do koše.

- Proč musíme pečovat o zdroje pitné vody?
Dítě AL: „*Když jí vypotřebujeme, nebudeme si mýt ruce a budeme mít bacily.*“ „*Vodu pijeme.*“
Dítě G: „*Bez vody se nedá žít.*“
Dítě FŠ: „*Abychom neumřeli, protože vodu musíme všichni pít.*“
- Jak vzniká velká řeka?(Co jsou povodně?)
Dítě F: „*Pramínek, voda postoupá a je z toho Vltava, Dyje, Morava.(Hodně prší a voda stoupá. Na Kampě bylo vysoko po krk).*“
Dítě LE: „*Z malých potůčků a kaluže.*“ *Potopa – je hodně vody.*“
Dítě FK: „*Z potoka. Potopa – hodně pršelo.*“
- Proč je užitečná včela? Co z ní máme za užitek? Jak včely žijí?
Dítě KK: „*Dává nám med, opylovává květy.*“
Dítě AA: „*Vyrábí med. Opyluje květy.*“
Dítě FK: „*Dává med. V úlech*“
- Proč je užitečná kráva? Co z ní máme za užitek?
Dítě A: „*Mléko:*“
Dítě JA: „*Dává nám mléko, sýr, smetanu.*“
KČ: „*Dává mléko, sýr.*“
- Jak žijí mravenci v lese?
Dítě AP: „*V mraveništích, jedí kytičky, broučky.*“
Dítě D: „*Žijí v zemi. Živí se.*“
Dítě N: „*Staví si z klacíčků mraveniště.*“
- Co se dělá ve mlýně?
Dítě AN: „*Mele se mouka.*“
Dítě T: „*Mlýnuje*“
Dítě KA: „*Točí se tam kolem a vyrábí se mouka.*“

- Jaká znáš hospodářská zvířata?
Dítě T: „Prase, králíky, slepice.“
Dítě J: „Prase, kravička, slepice, ovce, koně, kozy.“
Dítě L: „Pes, kočka, kráva, ovce, beran, jiříčka.“

10.2.3 Škála hodnocení

V rámci analýzy rozhovorů autorka pro porovnání vstupního i srovnávacího rozhovoru použila stejný kódovací systém, na základě kterého pro hodnocení použila následující stupně:

1. stupeň: dítě nemá povědomí o ekologickém chování, o přírodě
2. stupeň: dítě má malé povědomí o svém okolí, o přírodě, rostlinách a zvířatech
3. stupeň: dítě má dobré povědomí o svém okolí a o přírodě, uvádí příklady na zadané otázky
4. stupeň: dítě má velmi dobré povědomí o svém okolí a o přírodě, uvádí příklady na zadané otázky, odpovídá v souvislostech, uvědomuje si možná nebezpečí, ví co je první pomoc
5. stupeň: dítě má výborné povědomí o svém okolí a o přírodě, odpovídá v souvislostech, uvědomuje si možná nebezpečí, ví, jak pečovat o své zdraví, ví co je první pomoc, zná kontakty na bezpečnostní složky

10.2.4 Grafické znázornění povědomí o ekologii

Tabulka 10 – Změna povědomí dětí o ekologii a přírodě

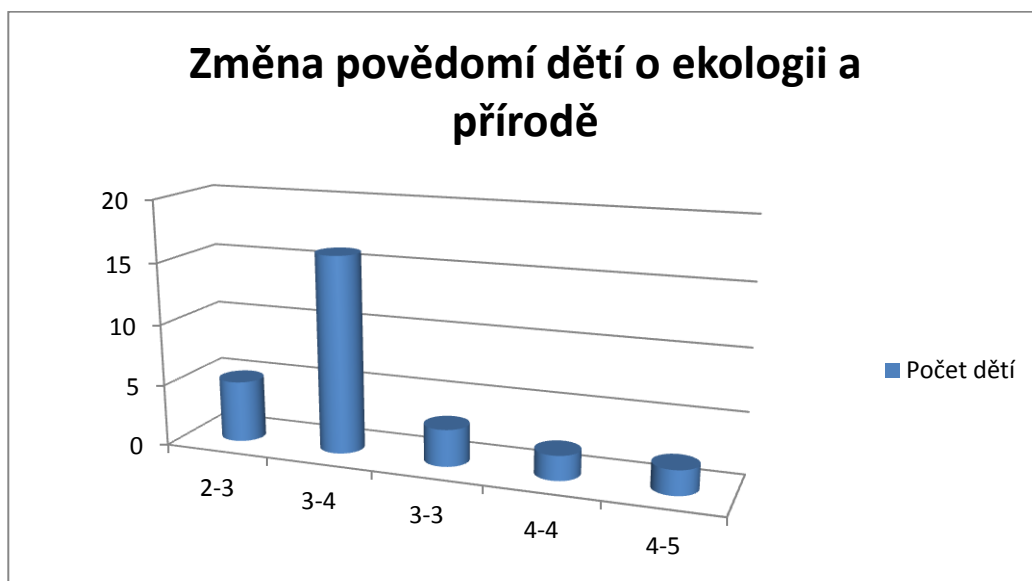
	Jméno dítěte	Skupinový rozhovor s dětmi Vyhodnocení říjen 2012	Individuální rozhovor s dětmi Vyhodnocení červen 2013
1.	M	2	3
2.	D (OŠD)	3	4
3.	K	3	3
4.	T	3	4
5.	A (OŠD)	3	4
6.	AL	3	4
7.	FK	3	4
8.	MA	2	3
9.	JA	2	3
10.	S	3	4
11.	SP	3	4
12.	FŠ	2	3
13.	P	3	3
14.	AA	3	4
15.	E	2	3
16.	KR	3	4
17.	EM	3	4
18.	L	3	4
19.	G	3	4
20.	J (OŠD)	4	4
21.	KA	4	4
22.	KL	4	5
23.	AN	3	4
24.	N	4	5
25.	KM	3	3
26.	LU	3	4
27.	KS	3	4
28.	V	3	4

Tabulka 11 – Data pro graf 10 a 12

Změna povědomí	Počet dětí
2 – 3	5
3 – 4	16
3 – 3	3
4 – 4	2
4 – 5	2

Tabulka 10 a 11 znázorňuje, že šestnáct dětí z dvaceti osmi se ve stupních znázorňujících míru ekologického povědomí zlepšilo ze stupně 3 měřeného v září 2012 na stupeň čtyři zaznamenaného v červnu 2013. Pět dětí zlepšilo své ekologické povědomí ze stupně dva na stupeň tři. Dvě děti dosáhly v červnu 2013 nejvyššího možného stupně ekologického povědomí, u pěti dětí nedošlo k žádnému posunu.

Graf 10 – Graf znázorňující změnu povědomí dětí o ekologii a přírodě

Zdroj: Vlastní průzkum

Graf 10 znázorňuje vývoj hodnot zapsaných do tabulek 10 a 11.

Tabulka 12 – Data pro graf 11

Bodový rozdíl o:	Počet dětí
- 1 bod	0
0 bodů	5
1 bod	23
2 body	0

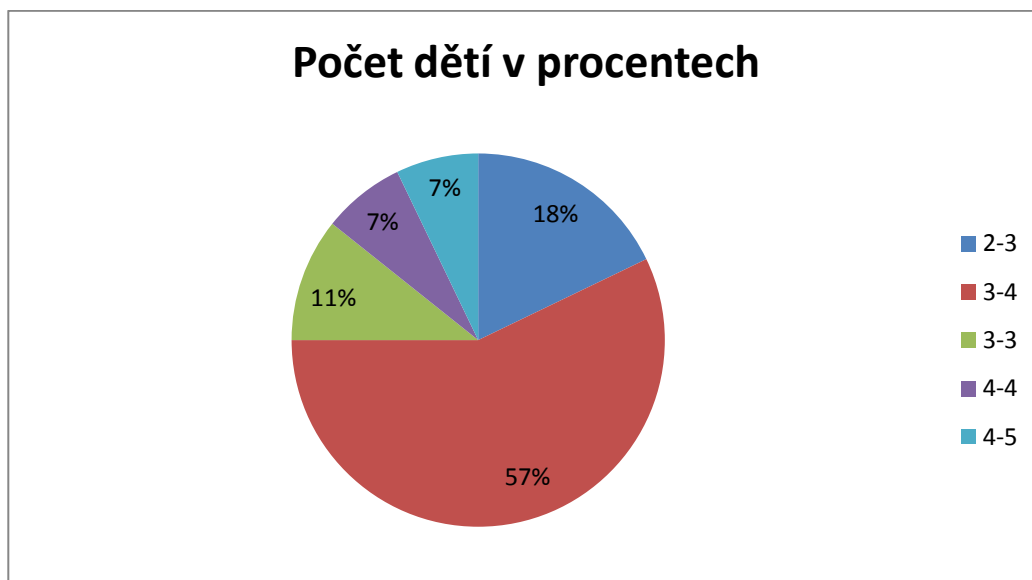
Graf 11 – Graf znázorňující změnu povědomí dětí o ekologii a přírodě – bodové vyjádření

Zdroj: Vlastní průzkum

Graf 11 ukazuje vývoj změn v bodovém vyjádření ve sledovaném období.

Graf 12 – Graf znázorňující změnu povědomí dětí o ekologii a přírodě – v procentech

Zdroj: Vlastní průzkum

Graf 12 znázorňuje, že v 57 % případů se děti zlepšily ve svém ekologickém povědomí ze třetího stupně na čtvrtý. V 18 % případů se zlepšily ze stupně dva na stupeň tři. V 7 % se děti zlepšily ze stupně čtyři na stupeň pět, 11 % dětí zůstalo na třetím stupni a 7 % dětí zůstalo na čtvrtém stupni.

10.2.5 Komentář ke zjištěným hodnotám

Dvě žákyně obdržely pět bodů v hodnocení. Dvacet tři dětí se zlepšilo o jeden stupeň na hodnotící škále. Pět žáků mělo stejné hodnocení při druhém rozhovoru jako při prvním rozhovoru o ekologickém povědomí.

10.3 Hodnocení dětí z pedagogické dokumentace v oblasti environmentální výchovy

Interní materiály mateřské školy, kde jsou zaznamenávána hodnocení ve spolupráci dvou učitelek a paní ředitelky.

10.3.1 Škály hodnocení z pedagogické dokumentace

Jsou zde použity následující škály:

1. dosud nezvládá
2. zvládá s vynaložením maximálního úsilí
3. přetrvávají problémy
4. zvládá spolehlivě, bezpečně
5. není hodnoceno (nelze říci, neprojevuje se)

Děti byly hodnoceny v oblasti environmentální.

10.3.2 Grafické znázornění hodnocení z pedagogické dokumentace

Tabulka 13 – Hodnocení dětí z pedagogické dokumentace

	Jméno dítěte	Vyhodnocení listopad 2012	Vyhodnocení červen 2013
1.	M	3	3
2.	D (OŠD)	4	4
3.	K	3	3,5
4.	T	3	3,5
5.	A (OŠD)	4	4
6.	AL	3	4
7.	FK	3	3
8.	MA	3	3,5
9.	JA	3	3
10.	S	3	4
11.	SP	3	4
12.	FŠ	3	4
13.	P	3	3,5
14.	AA	3	3,5
15.	E	3	3
16.	KR	3	4
17.	EM	4	4
18.	L	3	4
19.	G	4	4
20.	J (OŠD)	3,5	4
21.	KA	3	4
22.	KL	3	4
23.	AN	4	4
24.	N	4	4
25.	KM	3	3,5
26.	LU	3	4
27.	KS	3	4
28.	V	3	3,5

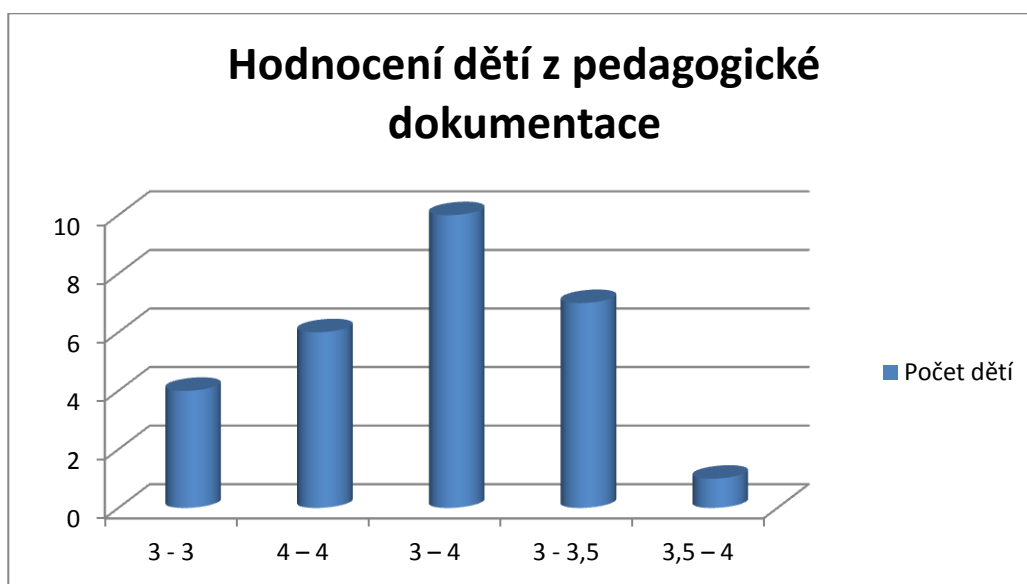
Tabulka 14 – Data pro graf 13 a 15

Hodnocení dětí	Počet dětí
3 – 3	4
4 – 4	6
3 – 4	10
3 – 3,5	7
3,5 – 4	1

10.3.3 Komentář ke zjištěným hodnotám

Šest dětí mělo čtyřbodové hodnocení v říjnu 2012 a v květnu 2013 také. Deset dětí se posunulo z třetího stupně na čtvrtý. Osm dětí zaznamenalo půl bodové zlepšení od posledního hodnocení. Čtyři děti měly stejné třibodové hodnocení. Patří mezi ně žákyně, která zůstala následující školní rok v mateřské škole, byl jí udělen odklad školní docházky z důvodu časté nemocnosti a nesoustředěnosti.

Graf 13 – Graf znázorňující hodnocení dětí z pedagogické dokumentace

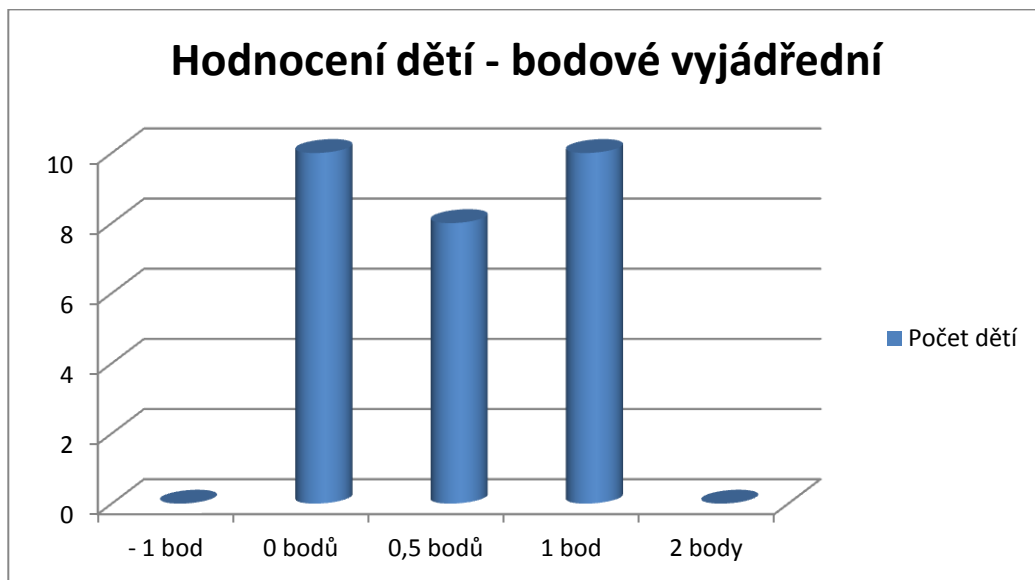
Zdroj: Vlastní průzkum

Graf 13 vyhodnocuje tabulku 13 a 14.

Tabulka 15 – Data pro graf 14

Bodový rozdíl o:	Počet dětí
- 1 bod	0
0 bodů	10
0,5 bodů	8
1 bod	10
2 body	0

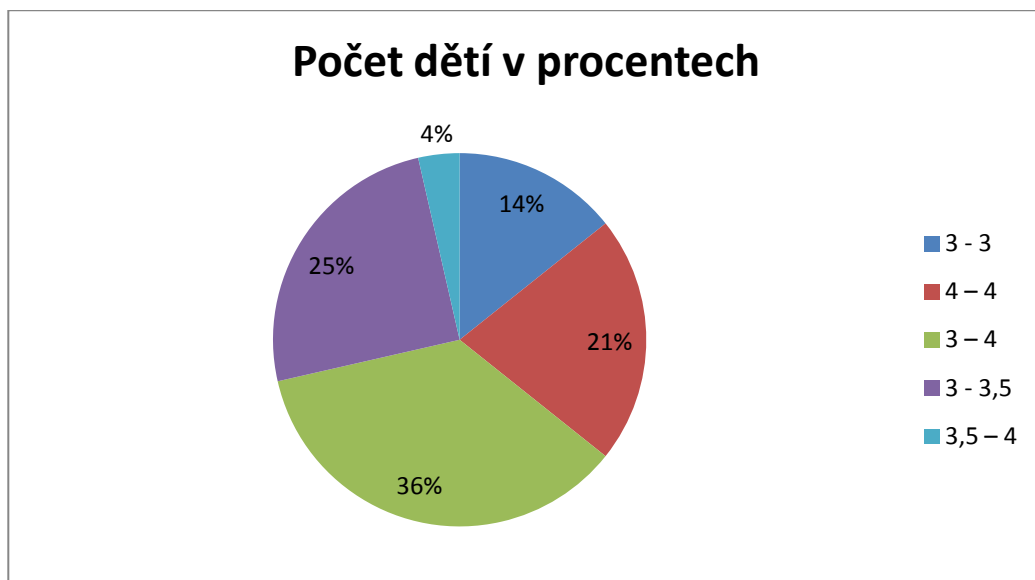
Graf 14 – Graf znázorňující hodnocení dětí z pedagogické dokumentace – bodové vyjádření

Zdroj: vlastní průzkum

Graf 14 znázorňuje bodové vyjádření rozdílu ve vývoji dětí hodnocených ve školních dokumentech MŠ Štěpničná.

Graf 15 – Graf znázorňující hodnocení dětí z pedagogické dokumentace – v procentech

Zdroj: Vlastní průzkum

10.3.4 Komentář ke zjištěným hodnotám:

Třicet šest procent dětí se v rámci pedagogické dokumentace zlepšilo o jeden bod škály ze třetího stupně na čtvrtý. Čtvrtina dětí se zlepšila z původních tří bodů na tři a půl bodu. Dalších 35 % dětí zůstalo na stejné úrovni (21 % dětí na úrovni 4 a 14 % na úrovni 3). Nejmenší počet dětí (4 %) se zlepšili ze tří a půl bodu na 4.

10.3.5 Hodnoty všech pozorování

Tabulka 16 – Hodnoty všech pozorování

	Jméno dítěte	Vyhodnocení konec šk. r. Všechny činnosti	Vyhodnocení konec šk. r. Školní dokumenty
1.	M	3,4,4,3	3
2.	D (OŠD)	4,4,4,4	4
3.	K	3,3,3,3	3,5
4.	T	4,4,4,4	3,5
5.	A (OŠD)	4,3,4,4	4
6.	AL	3,4,4,4	4
7.	FK	4,4,4,4	4
8.	MA	3,3,3,3,	3,5
9.	JA	3,3,3,3	3
10.	S	4,4,4,4	4
11.	SP	4,4,4,4	4
12.	FŠ	4,3,3,4	4
13.	P	4,4,3,3	3,5
14.	AA	4,4,4,4	3,5
15.	E	3,3,3,3	3
16.	KR	4,4,4,4	4
17.	EM	4,4,4,4	4
18.	L	4,4,4,4	4
19.	G	4,4,4,4,	4
20.	J (OŠD)	4,4,4,4	4
21.	KA	4,4,4,4	4
22.	KL	4,4,4,5	4
23.	AN	4,3,3,4	3,5
24.	N	4,4,4,5	4
25.	KM	4,3,3,3	3,5
26.	LU	4,4,4,4	4
27.	KS	4,4,4,4	4
28.	V	4,4,4,4	3,5

10.3.6 Komentář ke zjištěným hodnotám

V tabulce 16 jsou vyjmenována hodnocení všech činností, což jsou: zájem o tvorbu, tvar misky, detaily a zdobení, rozhovor. Pro srovnání jsou uvedeny hodnoty školních dokumentů. Dvě žákyně měly ve všech sledovaných zjištěních čtyři hodnoty na čtvrtém stupni a dvě hodnoty na pátém stupni – jednalo se o ekologické povědomí. Čtrnáct dětí mělo všechny sledované hodnoty na čtvrtém stupni. U jednadvaceti dětí došlo ke shodnému závěru, srovnáme-li výsledky z autorčina výzkumu a hodnocení z pedagogické dokumentace. Tři děti měly v hodnocení pedagogické dokumentace o půl stupně vyšší hodnocení, než vyplývá z výzkumu autorky. Čtyři děti měly v hodnocení z pedagogické dokumentace o půl bodu hodnocení nižší, než ukázal autorčin výzkum.

11 ZJIŠTĚNÍ

Z výzkumu, který autorka nastavila, obecně vyplývá, že se zájem dětí o environmentální výchovu během školního roku zvýšil, děti byly rovněž ke konci školního roku zručnější při práci s přírodními materiály, stejně tak povědomí o ekologii se zvýšilo, což potvrdilo hodnocení provedené školou v rámci hodnocení školních dokumentů.

Toto autorka zjišťovala metodou polostrukturovaného rozhovoru. Autorka pozorovala rozdíl v povědomí dětí o ekologii na začátku školního roku a na jeho konci. Výběrovému souboru dvaceti osmi dětí pokládala otázky, které následně analyzovala a pomocí vytvořených kódů vyhodnotila na pětistupňové škále. Výsledkem analýzy je potvrzení výzkumné otázky, která zjišťovala, zda mají děti z mateřské školy díky environmentální výchově **upevněné morální a citové vazby k přírodě**.

Většina dětí projevovala po druhém rozhovoru vyšší stupeň znalostí o přírodě. Potvrdily se specifikace znalostí dětí zadané autorkou. Tři žáci zůstali na třetím stupni hodnotící škály v červnu 2013 stejně jako v říjnu 2012, dvě děti měly čtyřstupňové – vysoké hodnocení na začátku školního roku – stejně jako v červnu 2013. Ostatní děti se ve druhém rozhovoru posunuly o jeden stupeň škály výše. Děti s nejmenším ekologickým povědomím se umístily na třetím stupni pětistupňové škály. Všechny děti tedy na konci školního roku vykazovaly dobré povědomí o svém okolí a zájem o něj. Uměly uvádět příklady k danému tématu.

Dvě děti vykazovaly nejvyšší pětistupňové hodnocení, měly výborné povědomí o svém okolí, přírodě, uváděly vhodné příklady a znaly souvislosti prostupující všemi součástmi života. Věděly, jak pečovat nejen o své zdraví, ale i jak pomoci druhým.

V rámci analýzy keramických misek mělo dítě M a FK ve svém vývoji, posun o dva stupně (příloha B – 1, s. IV, B – 7, s. X). Dítě K, které jevílo nezám o tvorbu, mělo všechny sledované hodnoty na konci školního roku na stupni tři, hodnocení ze školní dokumentace na stupni tři a půl (příloha B – 3, s. VI). Žák se zajímal o počítačové hry s bojovou tematikou a rodičům bylo doporučeno, aby docházel na přípravné kurzy do základní školy před vstupem do první třídy.

Na základě analýzy pracovní činnosti dětí v podobě keramických misek došla autorka k podobným závěrům jako u polostrukturovaných rozhovorů. Více než dvě třetiny dětí prokázaly na konci školního roku vyšší zručnost při výrobě misky, soustředěnější práci a vyšší zájem ke konci školního roku než v říjnu 2012. I tato analýza potvrdila, že dvě děti, které vykazovaly nejlepší znalosti o ekologii, měly největší zájem o pracovní činnosti a zároveň byly nejzručnější, což potvrzuje například dítě N (příloha B – 24, s. XXVII), dítě KL (příloha B – 22, s. XXV). Dvě děti, které měly odklad školní docházky, měly všechny hodnoty na čtvrtém stupni: dítě D (příloha B – 2, s. V), dítě J (příloha B – 20, s. XXIII). Dítě A (příloha B – 5, s. VIII) mělo jedno hodnocení na stupni tři, ostatní hodnocení na stupni čtyři. Tyto děti měly odklad z důvodu malé sociální adaptace a časté nemocnosti. Byly ke konci školního roku poněkud jistější a sebevědomější ve svém projevu, což ukazuje i větší tvar a pevnější přístup k tvorbě druhé misky u dítěte J a A, i u dítěte D. Jejich větší sebejistota byla konstatována souhrnně na základě ročního pozorování a na základě rozhovoru ke konci školního roku.

Pomocí analýzy keramických misek a pomocí pozorování dětí při tvorbě se zjistilo, že má práce s přírodními materiály v mateřské škole **pozitivní vliv na žádoucí pracovní postoj dětí.**

Odpověď na výzkumnou otázku: „Má práce s přírodními materiály v mateřské škole vliv na žádoucí pracovní postoj dětí?“ tedy zní ANO.

Zjištěné výsledky obou výzkumných metod, rozhovoru i analýzy keramických misek autorka porovnála pro verifikaci s výsledky měření provedeného pomocí hodnocení školních dokumentů, které byly aplikovány na stejný výběrový soubor dětí. Na základě analýzy těchto dokumentů autorka

zjistila, že obsahují srovnatelné výsledky hodnotící posun ve vývoji dětí. Tím autorka potvrdila správnost nastavení svých hodnotících stupňů.

Ve většině hodnocení dochází ke shodě autorčinných výsledků s výsledky školního hodnocení (u dvaceti jedna dětí je hodnocení autorky a dokumentů shodné). Například dítě E, které nezaznamenalo posun, má v následujícím školním roce 2013 – 2014 odklad školní docházky. Slabší bodová hodnocení dosahoval žák M, jehož rodičům byly doporučeny metodické materiály pro přípravu dětí na vstup do základní školy a návštěva přípravných kurzů, které pořádá základní škola Na Slovance, kde byly děti v únoru u zápisu do první třídy.

Naopak děti A, D a J, které měly v minulém školním roce odklad školní docházky, se v průběhu roku zlepšily, jak již je uvedeno výše, zejména v oblastech sociálních interakcí a dosahovaly ke konci školního roku 2012 – 2013 vysokého bodového ohodnocení. Jsou tedy v letošním roce zralé a připravené na vstup do základní školy.

Odpověď na výzkumnou otázku: „Mají děti z mateřské školy díky environmentální výchově upevněné morální a citové vazby k přírodě?“ tedy zní ANO.

V průběhu celého školního roku prováděla autorka zúčastněné pozorování výběrového souboru 28 dětí. Pozorováním a vedením terénních zápisů autorka postupně získávala další informace k následnému vyhodnocení výzkumu. Pozorování dětí pomohlo autorce najít odpověď ANO na výzkumnou otázku: „Prostupuje environmentální výchova do všech jednotlivých výchovných složek v mateřské škole?“

Při hledání odpovědi kladla autorka největší důraz na důsledné pozorování dětí během pracovních činností, aby zaznamenala zájem dětí, průběh tvorby, zda výrobek byl rychle vyroben, či naopak tvořen dlouho.

Autorka pozorovala děti během tvorby keramických misek a na základě analýzy výsledných produktů (hotových misek) potvrdila, že misky dětí, které měly vysoké hodnocení, byly zpracovávány se zájmem, zručně, jistě a obsahují požadované zdobení. Naopak u dětí, kde nedošlo k žádnému posunu v hodnocení misky, autorka pozorovala, že děti nepracovaly s nadšením a jejich manipulace s materiálem byla méně obratná. Pozorování během tvorby přinášelo autorce další podněty k potvrzení kladné odpovědi na výzkumnou

otázku, zda má práce s přírodními materiály v mateřské škole vliv na žádoucí pracovní postoj dětí.

Díky pozorování dětí během jejich pobytu na škole v přírodě mohla autorka potvrdit i další výzkumnou otázku: „Mají děti z mateřské školy díky environmentální výchově upevněné morální a citové vazby k přírodě?“

Pomocí uvedených výzkumných metod došla autorka k celkovému zjištění, že cílená environmentální výchova dětí v předškolním věku formuje dítě po citové stránce, že pobyt venku a cvičení v přírodě rozvíjí hrubou motoriku a práce s přírodninami zlepšuje dětem jemnou motoriku a následně i grafomotoriku. Toto je také odpověď na otázky z kapitoly dílčích cílů, kdy měla autorka analyzovat, zda mají přírodní materiály vliv na rozvoj hrubé motoriky, jemné motoriky a grafomotoriky v mateřské škole.

Autorka se zaměřovala na vývoj každého jedince, který učinil za jeden školní rok v předškolním oddělení mateřské školy, kde se provádí cíleně environmentální výchova. Práce nesrovnává děti mezi sebou, ale posuzuje u každého to, co se změnilo v jeho individuálním vývoji. Z výzkumu, který autorka začala provádět v září 2012 a použila v něm tři výzkumné metody, vyplývá, že **environmentální výchova prostupuje do všech výchovných složek** v mateřské škole, neboť se děti v přírodě učí, cvičí, pečují o svůj tělesný rozvoj, tvoří, hrají si, poznávají život zvířat, ptactva a hmyzu.

Autorka zjistila, že děti v červnu roku 2013 měly všestranné poznatky o bezprostředním okolí a dění o světě přírody, o životě lidí a o kultuře svého prostředí, uvědomovaly si běžná nebezpečí, byly aktivní a podnikavé, chovaly se šetrně k věcem a k přírodě. Děti uměly tyto poznatky popsat, hovořit o nich a o všem, co je zaujalo.

Autorka zjistila, že děti byly zručnější a jistější při manipulaci s předměty a při tvorbě, tvořily dokonalejší výrobky ke konci školního roku, obecně rády tvořily a jeho pracovní vlastnosti jako je vytrvalost, pečlivost a preciznost byla ke konci školního roku vyšší než na začátku školního roku.

ZÁVĚR

Autorka nastudovala problematiku environmentální výchovy v řadě odborné literatury s ekologickou a environmentální tematikou, uvedla zajímavé možnosti tvorby, činností a her s přírodninami a v přírodě.

Autorka se ve své diplomové práci zaměřila na tvorbu a zkušenosti dvaceti osmi dětí z předškolního oddělení s přírodními materiály, díky nimž se zdokonaluje hrubá a jemná motorika. Práce s přírodninami napomáhá též při tréninku grafomotoriky. Autorka spolupracuje s kolegyněmi na tvorbě tematických plánů, na základě Školního vzdělávacího programu „Mateřská škola, která má ráda děti“, aby činnosti dětí v rámci přípravy na vstup do základní školy byly vyrovnané.

Autorka nastavila výzkumný program, který vychází z prostudování odborné literatury a školních dokumentů. Zabývala se osobně v průběhu celého školního roku prací s přírodninami, prováděla s dětmi uvolňovací cviky s keramickou hmotou a pobývala s dětmi na škole v přírodě na Šumavě, kde uprostřed krásné přírody probíhalo spontánní učení dětí v environmentální oblasti.

Děti se pravidelně vzdělávaly v Centru tvořivosti dětí v Bohnicích, kde probíhala ekologická výchova, v botanické zahradě shlédly výstavu dýní a květin. Konalo se několik výletů, například do ZOO a jiných lokalit.

V rámci předškolní přípravy dětí se kladl důraz na rozvoj dětské představivosti.

Děti měly rovněž zajímavá školení z oblasti ochrany bezpečnosti a zdraví. Všechny výše uvedené aktivity formovaly děti, vštěpovaly jim nové znalosti v environmentální oblasti. Zejména při pobytu ve škole v přírodě se setkaly s novými zkušenostmi, jak se vyrábí med, mouka, jak žijí na venkově hospodářská zvířata a jaké rostliny, keře a stromy rostou v naší přírodě.

Autorka předkládá v této DP výsledky pozorování **dvaceti osmi dětí**, které zaznamenávala v průběhu jednoho školního roku. Provádí srovnání konkrétních výsledků **práce s keramickou hlinou v říjnu 2012 a v květnu 2013**. Zaznamenává odpovědi dětí na otázky s ekologickou tematikou a porovnává s výsledky hodnocení školních dokumentů.

V průběhu školního roku autorka záměrně preferuje činnosti s přírodními materiály. Děti jsou při většině činností foceny a v příloze této práce jsou fotografie uveřejněny.

Na závěr lze konstatovat, že dvacet sedm dětí nastoupilo v září 2013 do první třídy základní školy a pouze jedna žákyně zůstala v mateřské škole z důvodu odkladu školní docházky kvůli časté nemocnosti, problémy se stravováním a nesoustředěné pozornosti.

Autorka ve zjištění odpověděla na položené výzkumné otázky a na závěr může doporučit provést podobný výzkum v mateřské škole z vesnické lokality a pro porovnání v mateřské škole městské, kde děti nemají možnost vyjíždět na školu v přírodě.

Při práci se školními hodnotícími materiály autorka konstatovala, že škály nebyly ve všech ohledech vyhovující. Některé hodnoty musely učitelky rozdělit na půl bodu.

Některé děti, zaznamenávající posun ke konci školního roku oproti začátku školního roku, mohou být také kladně ovlivněny tím, zda se jim rodiče intenzivně věnují nebo zda docházejí navíc na další mimoškolní aktivity.

V posunech na hodnotících škálách hraje roli také přirozený vývoj dítěte. V zásadě platí, že každé dítě je jedinečné, a proto ho neporovnáváme s jiným dítětem. Sledujeme osobní vývoj jedince.

Autorka po zkušenostech považuje environmentální výchovu dětí v mateřské škole za velmi přínosnou pro celkový vývoj jejich osobnosti. Výchova k ochraně přírodního prostředí napomáhá dětem k upevnění správných návyků v rozličných životních situacích, proto autorka na závěr doporučuje rozšířenou výuku environmentální výchovy na všechny mateřské školy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BORN–SELLY, P. *Early Childhood Activities for a Greener Earth*, Redlef Press, USA, 2012, ISBN: 978–1–60–554–119–8

CORNELL, J., *Objevujeme přírodu. Učení hrou a prožitkem*, Praha Portál, 2012, ISBN: 978–80–262–0145–8

ČINČERA, J., *Environmentální výchova. Od cílů k prostředkům*. Brno, Paido, 2007, ISBN: 978–80–7315–147–8.

ČÍŽKOVÁ, Z., *Ekologická výchova nejmenších a malých*, Pražské ekologické centrum, 1996

EKOLOGICKÉ VÝUKOVÉ PROGRAMY, *Ekologická výchova v mateřských a základních školách*, 2002

EKOLOGICKÉ VÝUKOVÉ PROGRAMY, Středisko ekologické výchovy hlavního města Prahy, 2012

FRANČÍKOVÁ, R., RYBÁŘOVÁ, I., *Kreslíme, zpíváme, počítáme*, Delta Macek, 2010, ISBN: 80–86091–39–2

GARGOŠOVÁ, J., DUJKOVÁ, L. a kol., *Vzdělávací program Začít spolu*, Praha Portál, 2003, ISBN: 80–7178–815–5

GAVORA, P., *Úvod do pedagogického výzkumu*, Praha Paido, 2010, ISBN: 978–80–7315–185–0

HENDL, J., *Kvalitativní výzkum*, Praha Portál, 2005, ISBN: 978–80–7367–485–4

HRUBÍN, F., *Špalíček veršů a pohádek*, Albatros, 1978, ISBN: 13–728–78

HRUBÍN, F., *Dvakrát sedm pohádek*, Albatros, 1965, ISBN: 13–150–KMČ–82

CHRÁSKA, M., *Metody pedagogického výzkumu*, Praha Grada. 2007 ISBN: 978–80–247–1369–4

JANČAŘÍKOVÁ, K., *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání*, Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe, s.r.o., 2010. ISBN: 978–80–86307–95–4

JENČKOVÁ, E., *Hudba v současné škole, výběrová řada: Hudební nadílka*, FTČ Nová Paka, ISBN: 80–902808–0–3

KOLEKTIV PEDAGOGŮ, *Školní hodnotící dokumenty MŠ Štěpničná*, Praha 2012, Č. j.: 115/2011

- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie*, Praha: Grada, 2006. ISBN: 978-80-247-1284-0
- LEBLOVÁ, E., *Environmentální výchova v MŠ*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0094-9
- LOOSEOVÁ, A. a kol., *Grafomotorika pro děti předškolního věku*, Praha Portál, 2001, ISBN: ISBN 80-7178-7
- MACHOVÁ, J., *Výchova ke zdraví*, Praha, Grada, 2009, ISBN: 978-80-247-2715-8
- MATERIÁL PRO PV, *Materiál pro PV*, č. j. MSMT-9482/2012-22, Praha, 2012
- VÝZKUMNÝ ÚSTAV V PRAZE, *Metodika pro podporu individualizace vzdělávání*, Tauris, 2007, ISBN: 978-80-87000-34-2
- MLČÁKOVÁ, R., *Grafomotorika a počáteční psaní*, Grada Praha 2009, 978-80-247-2630-4
- OPATŘILOVÁ, D., *Analýza současného stavu inkluzivního vzdělávání v České republice u jedinců s tělesným postižením v předškolním a základním vzdělávání*, Brno: Masarykova univerzita, 2009, 978-80-210-5030-3
- OPATŘILOVÁ, D., *Vývoj diagnostika a reedukace jemné motoriky*, 2004, 80-7315-071-9
- PHARE, *Ekologické vzdělávání a výchova pro učitele mateřských škol a prvního stupně základních škol*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1996, ISBN: 80-7078-510-1
- OPRAVILOVÁ, E., GEBHARTOVÁ, V., *Rok v mateřské škole*, Portál, Praha 2003, ISBN: 80-7178-847-3
- PŘIKRYLOVÁ, M., PŘIKRYLOVÁ G., *Pedagogická evaluace*, Kroměříž, 2004
- PŘIKRYLOVÁ, M., PŘIKRYLOVÁ G., *Objevujeme svět pro život*, Kroměříž, 2005
- PŘINOSILOVÁ, D., *Diagnostika ve speciální pedagogice*, Brno, Paido, 2007, ISBN: 8073151577
- SLÁDEK, J., V., *Zlaté slunce, bílý den*, Albatros, 1972, ISBN: 13-750-72

- SLAVÍKOVÁ, V., SLAVÍK, J., Eliášová, S., *Dívej se, tvoř a povídej!* Praha: Portál, 2007. ISBN: 978–80–7367–322–2
- ŠICKOVÁ–FABRIZI, J. *Základy arteterapie*, Portál, Praha, 2008, ISBN: 978–80–7367–408–3
- ŠIMANOVSKÝ, Z., TICHÁ, A., *Lidové písničky a hry s nimi*, Portál, Praha, 1999, ISBN: 80–71–78–323–4
- ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM, *Školní vzdělávací program č. j. 115/2011 MŠ Štěpničná*, 2011
- UHŘIČKOVÁ, Alena. *Z pohádky do zahrádky*. Brno: Rezekvítek, 2002. ISBN: 80–86626–02–4
- UJAK, Kolektiv autorů, *Jak vypracovat bakalářskou a diplomovou práci*, UJAK, 2013, ISBN: 978–80–7452–037–2
- VÍTKOVÁ, M., *Integrativní školní pedagogika*, MSD, Brno, 2004. ISBN 80–8663322–5
- VÍTKOVÁ, M., *Vývoj diagnostika a reedukace jemné motoriky*, Integrativní speciální pedagogika, Brno, Paido, 2004, ISBN: 80–7315–071–9
- Výzkumný ústav pedagogický, *Rámcově vzdělávací program pro PV*, Praha 2004, ISBN: 80–87000–00–5
- WITT, R., *Vnímejme přírodu všemi smysly*, Praha: Ekologické centrum, 1996, ISBN: 80–901377–7–6
- ZIEGENFUSSOVÁ, J., *BP: Rodinná výchova a keramická tvorba při formování lidské osobnosti*, Praha, 2012
- ZOUHAROVÁ, K., *Škola v přírodě hrou*, Praha, Grada, 2012, ISBN: 978–80–247–3998–4

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

FELLNEROVÁ, J., *Didaktické a metodické materiály zaměřené na EEVO mateřských škol*, [online]. © 2013 [staženo 30. 6. 2013]. Dostupné z:

www.ekocentrum.eu

KHSHK (Krajská hygienická stanice Hradec Králové), *informace pro základní školy a předškolní zařízení vysílající děti na školu v přírodě*, [online]. [staženo 11. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.khshk.cz/articles.php?article_id=212

KROPÁČKOVÁ, J., *Kdy je dítě zralé a kdy je dítě připravené na vstup do školy* [online]. © 2012 [staženo 6. 12. 2013]. Dostupné z:

<http://kuliferda.raabe.cz/news/kdy%20%93je%20%93dite%20%933pripravene%20%93na%20%93vstup%20%93do%20%93skoly%20%93/>

TONDA OBAL PRO UČITELE, *Svět třídění a recyklace*, [online]. © 2012 [staženo 24. 11. 2013]. Dostupné z: <http://www.tonda-obal.cz/>

VESELÁ, M., SIMONIDESOVÁ, M., *Grafomotorika* [online], © 2012 [staženo 24. 11. 2013]. Dostupné z: <http://www.grafomotorika.eu/fyziologicky-vyvoj-uchopu-u-deti/>

Seznam grafů

Graf 1: Graf znázorňující vývoj zájmu dětí	50
Graf 2: Graf znázorňující zájem dětí – bodová změna	51
Graf 3: Graf znázorňující zájem dětí – v procentech	51
Graf 4: Graf znázorňující změnu tvaru misky	54
Graf 5: Graf znázorňující posouzení tvaru – bodové vyjádření	55
Graf 6: Graf znázorňující posouzení tvaru – v procentech	55
Graf 7: Graf znázorňující posouzení zdobení detailů misky	58
Graf 8: Graf znázorňující posouzení zdobení detailů misky – bodové vyjádření	59
Graf 9: Graf znázorňující posouzení zdobení detailů misky – v procentech	59
Graf 10: Graf znázorňující změnu povědomí dětí o ekologii a přírodě	66
Graf 11: Graf znázorňující změnu povědomí dětí o ekologii a přírodě – bodové vyjádření	67
Graf 12: Graf znázorňující změnu povědomí dětí o ekologii a přírodě – v procentech	67
Graf 13: Graf znázorňující hodnocení dětí z pedagogické dokumentace	70
Graf 14: Graf znázorňující hodnocení dětí z pedagogické dokumentace – bodové vyjádření	71
Graf 15: Graf znázorňující hodnocení dětí z pedagogické dokumentace – v procentech	71

Seznam tabulek

Tabulka 1: Posouzení zájmu dítěte	49
Tabulka 2: Data pro graf 1 a 3	49
Tabulka 3: Data pro Graf 2	50
Tabulka 4: Posouzení tvaru misky	53
Tabulka 5: Data pro graf 4 a 6	53
Tabulka 6: Data pro graf 5	54
Tabulka 7: Posouzení zdobení a detailů	57
Tabulka 8: Data pro graf 7 a 9	57
Tabulka 9: Data pro graf 8	58
Tabulka 10: Změna povědomí dětí o ekologii a přírodě	65
Tabulka 11: Data pro graf 10 a 12	65
Tabulka 12: Data pro graf 11	66

Tabulka 13: Hodnocení dětí z pedagogické dokumentace	69
Tabulka 14: Data pro graf 13 a 15	69
Tabulka 15: Data pro graf 14	70
Tabulka 16: Hodnoty všech pozorování	72

SEZNAM PŘÍLOH

Zdroj: autorčin osobní archiv

Příloha A – Příklad propojení činností.....	I
Příloha B – Keramické misky říjen 2012 a květen 2013.....	V
Příloha C – Výroba rybičky.....	XXXIII
Příloha D – Výroba myšky.....	XXXIV
Příloha E – Výroba panáčka.....	XXXV
Příloha F – Keramické výrobky, otisky hlínou.....	XXXVII
Příloha G – Přebírání přírodnin, obilovin a korálků.....	XL
Příloha H –Výrobky z přírodnin.....	XLI
Příloha I – Listy.....	XLIII
Příloha J – Grafické náčiní.....	XLIV
Příloha K – Zvířata.....	XLV
Příloha L – Plavání, saunování, hrátky ve sněhu.....	XLVII
Příloha M – Hračky z přírodních materiálů.....	XLVIII
Příloha N – Hry se „záračným pískem, přírodním pískem a lesními přírodninami.....	XLIX
Příloha O – Výroba perníčků a výrobků z vizovického těsta.....	L
Příloha P – Oslavy.....	LI
Příloha Q – Ekohry.....	LII
Příloha R – Jaro.....	LIII
Příloha S – Škola v přírodě.....	LIV
Příloha T – Školení požární ochrany, třídění odpadu a zdravého stravování.....	LV
Příloha U – Bibliografické údaje.....	LVI

Příloha A – Příklad propojení činností

Přítomno 24 dětí z celkového počtu 28, dne 3.12.2012, místo 3: třída MŠ Štěpničná

Téma: Přijde Mikuláš

7, 00 - 8,30 hod: Děti se scházejí, vítají se s paní učitelkou podáním ruky. S každým dítětem paní učitelka pohovoří a děti jsou vedeny do herny, kde je k dispozici výběr her a hraček, podle jejich chuti.

8,30 hod: Touto dobou jsou ve třídě již shromážděny všechny děti. Následuje řízená činnost.

Ranní kruh: děti sedí v kruhu, slovo má ten, kdo drží plyšovou hračku, dítě má prostor pro povídání si o adventní výzdobě oken a třídy, o blížící se mikulášské besídce pro rodiče a o Vánocích.

- Tělovýchovná chvílka s prvky dětské jógy

- Hudebně pohybová hra na čertíky a anděly s doprovodem klavíru, na vyšší tóny tančí dívky - ANDĚLÉ, chlapci se ve vzporu dřepmo schovávají, na hluboké tóny tančí oni - ČERTI. Při zaznění smluvené znělky honí hoši dívky

9, 00 hod: Hygiena, svačina

9,20 hod: Zaměstnání: pracovní výchova, trénink grafomotoriky, literární výchova. Děti sedí opět v kruhu, dostanou k dispozici použitý papír, určený k recyklaci. Trhají malé kousky papírků tzv. „derou peří“ (Slavíková, 2007, s. 92), v našem případě si představují, že malé kousky papíru jsou peříčka sněhu - tvoří malé sněhové vločky. Tímto pohybem trénují jemnou motoriku. Při básni „Zima“: Zima, zimička hází bílá peříčka – děti rozfoukávají natrhané kousky papírků – vloček do vzduchu, na text: děti si je chytají – děti opětně kousky papíru sbírají – koule si z nich dělají – děti formují papír do koulí a odhazují je na pokyn učitelky do nádoby určený na třídění papíru. Následuje povídání si o tradici draní peří, o činnostech, které dělávaly naše babičky na vesnicích a poučení dětí, že se při draní povídaly příběhy, recitovaly říkanky i zpívaly písně. Pohovoříme o blížících se Vánocích a o nácviku našeho pásma na besídku pro rodiče.

Děti se přesouvají ke klavíru – paní učitelka nacvičuje další písně na vánoční besídku, dnes je pozornost zaměřena na píseň „Mikuláši, Mikuláši“, kdo to tady děti straší, kdo tu řinčí řetězem a proč s Tebou přišel sem. Rohatý, rohatý s kožichem až na paty, čertík střapatý. Děti dramatizují píseň, doprovází text pohybem.

Paní učitelka, po nácvičku textu, vytleskávání slov po slabikách a nácvičku melodie písničky s naučenými slovy, pohovoří o blížící se besídce a o dárku, který děti vyrobí rodičům – čertíka na špejli.

U stolku je připravena šablona hlavy čerta, děti mají uprostřed stolu nádoby se šlikem z tmavé hlíny. Tvar čertíka si všichni předškolní děti vystříhnou za dozoru p. učitelky samy. Následuje otiskování ukazováčku a palce ruky, kterou děti mají jako dominantní, do šliku a na obrázek čerta, který byl vystřižen z bílé čtvrtky. Tyto otisky čertíka tmavě obarví.

Po zaschnutí děti dotváří čertíka smotky (malé kuličky) červeného a zeleného krepového papíru, aby vznikly, rohy, ústa, jazyk a oči, tyto smotky lepí lepidlem. Na vrchol hlavy čertíka nalepí děti několik hoblin ze dřeva, které představují kudrnaté vlasy. Nakonec se zespoda přilepí špejle na zapíchnutí (například do květináče). Tyto činnosti děti dělají po skupinkách u stolečků, ostatní děti si hrají na určeném prostoru, mají k dispozici dřevěné kostky a panáčky z lega, kteří tu „znázorňují čertíky“, pro které staví domečky. Mají pokyn seskupit 5, 4, 3, 2 panáčky do jednoho domečku, zapojí matematickou představivost.

Děti, které u stolečků tvoří čertíka, se postupně prostřídají. Následuje hygiena. Po výrobě všech čertíků, děti uklidí stolky, kostky a panáčky z lega, každý uchopí svou postavu čertíka a zazpíváme si píseň „Mikuláši, Mikuláši“ ještě jednou. Vytvořené loutky vystavíme v šatně (příloha F, s. XXXIX). V kruhu si popovídáme o dnešních činnostech, děti se vyjadřují, jak se jim líbily a co je nejvíce zaujalo.

10,00 hod: Následuje příprava příborů, děti jedí již od 4 let za pomoci lžíce, vidličky a nože. Hygiena, oblékání a výprava na vycházku do okolí.

10,15 hod: Na vycházku přichází druhá paní učitelka, děti si oblečou bezpečnostní reflexní vesty, jsou poučeny o bezpečnosti při přecházení silnice. Před opuštěním prostoru školní zahrady si zopakujeme, kdo stojí před kterým kamarádem, za kterým kamarádem, kdo je vpředu, kdo vzadu. Která ruka je pravá, která je levá, aby věděly, kam mají odbočit při pokynu: „půjdeme doleva (případně doprava)“ a následuje vycházka, třída se ubírá na vycházku k místnímu statku, kde děti pozorují koně, kachny a slepice. (Počítáme, kolik jich je v ohradě shromážděno.)

11,45 hod: Po vycházce, převlečení a hygieně děti čekají na oběd a časový prostor je využit k opakování básní a písní, které se dopoledne učily. Děti se vyjadřují, co se jim na vycházce líbilo a co je zaujalo.

12, 05 hod: Oběd, hygiena, ukládání k relaxaci na lehátku

13, 00 hod: Četba: Josef Čapek: „Jak si pejsek s kočičkou hrály na Mikuláše“

14,45 – 17,00 hod: Po odpočinku, svačině a volných hrách s výběrem hraček a konstruktivních her jsou děti postupně vyzvedávány rodiči

Cíl: Seznámit se s přírodninami, propojit jednotlivé výchovy v rámci mezipředmětových vztahů (přírodověda, literatura, tělesná výchova, hudební výchova, matematická představivost, pracovní a výtvarná činnost, rozumová a mravní výchova). Zdokonalit jemnou motoriku prostřednictvím manipulace s přírodními materiály, stříháním nůžkami, trháním papíru, na malé kousky a šlikru, který prsty otiskují na obrázek. Důraz je kladen na společenské chování, stolování, ohleduplnost k sobě navzájem. Děti jsou seznamovány zábavnou formou s tradicemi, obyčeji a zvyky o Adventu. Děti mají prostor na vyjádření svých pocitů při společném posezení v kruhu.

Příloha B – Keramické misky říjen 2012 a květen 2013

Fotografie výrobků dítěte M

B-1

JZ

Fotografie výrobků dítěte D

Fotografie výrobků dítěte K

Fotografie výrobků dítěte T

B-4

JZ

Fotografie výrobků dítěte A

Fotografie výrobků dítěte AL

Fotografie výrobků dítěte FK

Fotografie výrobků dítěte MA

Fotografie výrobků dítěte JA

Fotografie výrobků dítěte S

B-10

JZ

Fotografie výrobků dítěte SP

B-11

JZ

Fotografie výrobků dítěte FŠ

Fotografie výrobků dítěte P

Fotografie výrobků dítěte AA

B-14

JZ

Fotografie výrobků dítěte E

B-15

JZ

Fotografie výrobků dítěte KR

B-16

JZ

Fotografie výrobků dítěte EM

Fotografie výrobků dítěte L

Fotografie výrobků dítěte G

B-19

JZ

Fotografie výrobků dítěte J

Fotografie výrobků dítěte KA

B-21

JZ

Fotografie výrobků dítěte KL

Fotografie výrobků dítěte AN

Fotografie výrobků dítěte N

Fotografie výrobků dítěte KM

B-25

JZ

Fotografie výrobků dítěte LU

Fotografie výrobků dítěte KS

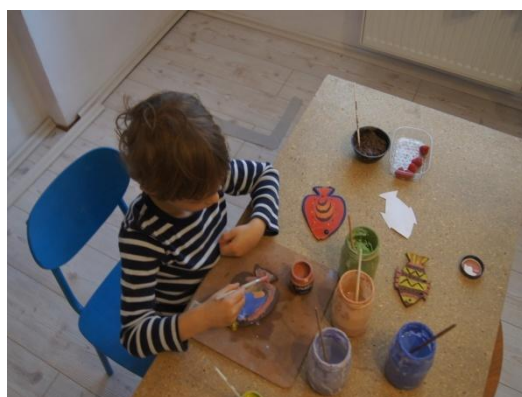
Fotografie výrobků dítěte V

A z misky je květináč

Příloha C – Výroba rybičky

Příloha D – Výroba myšky

Příloha E – Výroba panáčka

Příloha F – Keramické výrobky, otisky hlínou

Příloha G – Přebírání přírodnin, obilovin a korálků

Příloha H – Výrobky z přírodnin

Příloha I – Listy

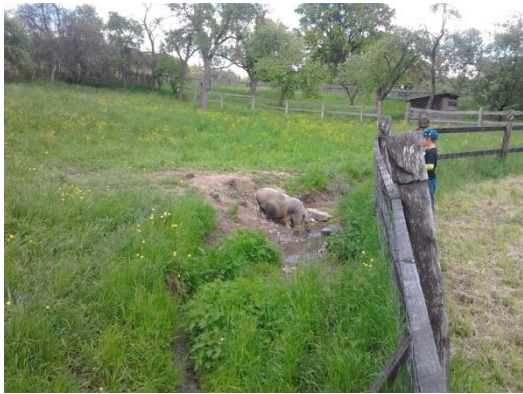

Příloha J – Grafické náčiní

Příloha K – Zvířata

Příloha L – Plavání, saunování a hry ve sněhu

Příloha M – Hračky z přírodních materiálů

**Příloha N – Hry se „záračným písek“, přírodním písek a s lesními
přírodninami**

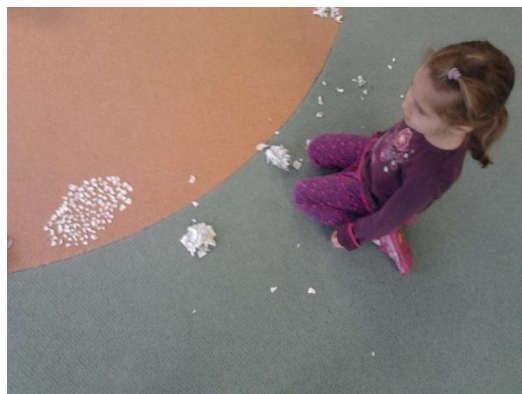
Příloha O – Výroba perníčků a výrobků z vizovického těsta

Příloha P – Osłavy

Příloha Q – Ekohry

Příloha R – Jaro

Příloha S – Škola v přírodě

Příloha T – Školení požární ochrany, třídění odpadu a zdravého stravování

Příloha U – Bibliografické údaje

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Jitka Ziegenfussová

Obor: Speciální pedagogika

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Environmentální výchova a práce s přírodními materiály
v mateřské škole

Rok: 2014

Počet stran textu: 78

Celkový počet stran příloh: 56

Počet titulů českých použitých zdrojů: 42

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 1

Počet internetových zdrojů: 5

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Petelíková

